



16. Yüzyılda Kefe’de Bir Tüccar Yeniçeri: Abdullah Oğlu Mehmed’in Geçim Mücadelesi

A Merchant Janissary in Caffa in the 16th Century: The Struggle to Earn a Living of Abdullah’s Son Mehmed

Serdal Soyluer* 



*Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Muğla, Türkiye

ORCID: S.S. 0000-0002-1189-4762

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Serdal Soyluer,
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Tarih Bölümü, Muğla, Türkiye
E-posta/E-mail: serdalsoyluer@mu.edu.tr

Başvuru/Submitted: 26.01.2021

Revizyon Talebi/Revision Requested:
22.03.2021

Son Revizyon/Last Revision Received:
22.03.2021

Kabul/Accepted: 24.03.2021

Atıf/Citation:

Soyluer, Serdal. "16. Yüzyılda Kefe’de Bir Tüccar Yeniçeri: Abdullah Oğlu Mehmed’in Geçim Mücadelesi." *Tarih Dergisi - Turkish Journal of History*, 74 (2021): 83-120.
<https://doi.org/10.26650/iutd.868637>

ÖZ

Bu çalışmada 16. yüzyılda yaşamış Mehmed bin Abdullah adlı bir yeniçerinin muhalefâtı üzerinden hayatına dair bazı çıkarımlar yapılmaya çalışılacaktır. Muhalefât kaydı üzerinden bir hayat okuması yapmak adına var olan bilgilerdeki boşluklar belgedeki bilgilerin anlamlandırılması ve bir bağlama oturtulması için yoğun tasvir tekniği kullanılmıştır. Sayısal verileri anlamlı kılmak adına Abdullah oğlu Mehmed’in yaşam standardı, aynı dönemde yaşayan farklı meslek gruplarından insanların gelirleri ile karşılaştırılmıştır. Tüm bu çaba 16. yüzyılda yaşamış sıradan bir insanın hayatını daha iyi anlamaya yöneliktir.

Anahtar sözcükler: Osmanlı Devleti, yeniçeri, Yeniçeri Ocağı, Osmanlı ticareti, Kefe, muhalefât

ABSTRACT

This study draws inferences concerning the life of a 16th-century janissary named Mehmed bin Abdullah on the basis of his *muhalefât*. This was done to fill the gaps in available information using the *muhalefât* records. An intensive description technique was used to understand the information in the documents and place it in context. To clarify the numerical data, Mehmed bin Abdullah’s standard of living was compared with those of others of different occupational groups living in the same period. The ultimate goal of this approach is to better understand the life of an ordinary person who lived in the 16th century.

Keywords: Ottoman Empire, Janissary, Janissary Corps, Ottoman trade, Caffa, muhalefât (bequest)



Extended Abstract

The janissary corps was established in the 1360s, under Murad I, to meet the growing military needs of the Ottomans. People for the corps were supplied through the *devshirme* (child levy) and the *penchik* (conscription of one-fifth of all slaves). The janissaries appear frequently in Ottoman history, both due to their contributions to the Ottoman campaigns and their involvement in responses to revolts occurring in different periods. In these latter in particular, the janissaries functioned as a position of a pressure group whose support was essential in the power struggles that occurred between competing political groups. Some research on the history of the janissary corps has been conducted. However, it has been observed that little work on the history of the corps, with the exception of highlights of their success and failure on the battlefields and of the rebellions they were involved in, has been done. The information available in existing historical sources is also limited in this regard. Hence, records that give details on the members of the janissary corps must be investigated to obtain fresh perspectives. *Muhallefât* records (or the inventory bequests) of the janissaries provide a crucial opportunity to fill this gap in knowledge. This study contributes the literature by drawing a picture of the life of the particular janissary Mehmed bin Abdullah, who lived in the 16th century. It also fills some gaps in the literature by attempting to approach a life story through *muhallefât* records. A technique of intensive description was utilized to make sense of the information in the documents and to create a context. According to the *muhallefât* records, Mehmed died in 1572 in Caffa (Kefe). A well-known port city on the Black Sea, Caffa was the main base for the Ottoman Empire's northern policy. It was the main headquarter of the empire's military shipments from Rumelia to the eastern front during the Ottoman-Iranian wars. It was also an important location for trade routes in the east-west and north-south directions. Mehmed died in the home of a preeminent *dhimmi* (a non-Muslim subject) named Haçaruz, an Ottoman merchant famous for his trade in Russia and the Polish-Lithuanian Commonwealth, two very important states for the Ottomans during this period, located to the north and northwest Black Sea. Mehmed's death in a city of such importance for both the military and commerce and, beyond this, in the house of a non-Muslim Ottoman merchant, one of the leading figures in the Black Sea trade, raises serious doubt that Mehmed was an ordinary soldier. For this reason, the daily items in Mehmed's bequest, such as food, cleaning materials, clothing products, and accessories, and the number of his debts and claimants, the number of his claims and his debtors, the accumulation of his movable possessions, and the people with whom he had established a relationship, are here examined and evaluated in detail. Thus, the study shows the kind of life that a person of time, who was like Mehmed and served in the military, lived outside of his occupation.

The existence of expensive items of clothing (including extremely expensive Venetian clothing) and accessories for women, large amounts of Tripoli soap, basic food items such as

clarified butter and rice in amounts that were more than a person could consume, constitute clear evidence that Mehmed was engaged in the trade of valuable textiles and food that were in high demand. Mehmed, indeed, was not the first or the only janissary to occupy himself with trade. It is known that the history of janissaries' involvement in professions other than military service goes back as far as Bayezid II (1481–1512). According to the *kanunnâme* (law), it was forbidden for janissaries to engage in trade. However, laws indicate what is ideal, but facts may not always cooperate. The state, aware that the janissary finances were poor, turned a blind eye to those working in agriculture, commerce, and other professions, as long as it was kept within bounds. The increasing costs of war and defense operations, especially after the second half of the 16th century, caused the treasury great trouble. This made it necessary for the state to pursue economies. The regulations that adjusted the money supply were among these, as well as the practice of providing more freedom to servants of the state, especially to the janissaries, to work in other professions, except during war. Mehmed was among those who tried to seize these opportunities. He was one of the countless janissaries who was motivated by the need of making a living, hoping to find additional work. Some in this group searched out work in the city where they were employed, and some traveled to various parts of Ottoman lands and even to Persia and India. It seems that Mehmed sought his fortune in trade, hoping to find the income he would need to fulfill his dreams, similar to others of his fellow janissaries. This commercial activity, initially motivated by a wish to meet the necessities, turned into a habit and a way of gaining fruitful and pleasant earnings. Although Mehmed and his fellow janissaries who were working outside the corps could be considered at fault because of their ambition to earn money, the state itself would seem as guilty as them. State policy on salary never allowed them a sufficient wage, as they had historically supplemented their income from the *ulûfe* (their salary, paid quarterly) from spoils of war.

To bring historical data more easily understood, Mehmed bin Abdullah's standard of living was compared with the incomes of imaginary people from different occupational groups living in the same period. For the sake of providing more accurate information on standard of living on a more meaningful scale, a standard of living scale was formed centered around the contemporary idioms of being able to cook soup and earning bread money, in general use among Ottoman citizens in the past and among Turkish citizens today. Moreover, to determine the level of authenticity of the portrait given of Mehmed bin Abdullah in the face of accepted social behavior, which was emerged from accepted methods, the Hadith (the tradition), idioms, and proverbs were also utilized. This allowed the improved understanding of the life of an ordinary person living in the 16th century.

Giriş

Yeniçeri Ocağı’nın kuruluşu, teşkilat yapısı, savaşlardaki askerî sonuçlara etkisi gibi konular hakkında kaynaklarda pek çok bilgi bulunmaktadır¹. Bu bilgiler daha ziyade Yeniçeri Ocağı’nın askerî başarı ya da başarısızlıklarına ve Ocağın bir şekilde içerisinde yer aldığı isyanlara dairdir. Bunun dışında elimizde birkaç yeniçeri hatıratı da bulunmaktadır². Ancak bu hatırat türü eserlerde bir yeniçerinin gündelik hayatından ziyade devrin örf ve âdetlerine ya da siyasî hadiselerine yer verildiği görülmektedir. Yeniçerilere dair belgelerin bir kısmının da Ocağın ilgası akabinde bizâtihi devlet eliyle Ayasofya Hamamı’nın külhanında yaktırıldığı anlaşılmaktadır³. İşte bu noktada Yeniçeri Ocağı’na ve mensuplarına dair daha fazla bilgi edinebilmek amacıyla elde bulunan belgeleri/kayıtları farklı bir gözle incelemek yahut önceden göz ardı edilmiş bazı belgeleri/kayıtları değerlendirmek dışında bir seçeneğin olmadığı görülür.

Osmanlı tarihinde padişahların dışında kalan insanların hayatlarının anlaşılabilmesi için muhallefât kayıtları/terekeler önemli bir kaynak hükmündedir. Bu kayıtlar üzerinden sıradan insanların yeme-içme alışkanlıklarına, giyim-kuşam tarzları ve zevklerine, servet birikimlerine vb. pek çok konuya dair bilgi edinilebilmektedir⁴. Muhallefât kayıtlarının

- 1 Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1285-1502)]*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2013, s. 75-76; Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi-1288-1502]*, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yay., İstanbul 2008, s. 24-25; Mevlânâ Mehmed Neşri, *Cihânnümâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)]*, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yay., İstanbul 2008, s. 90-91.
- 2 Konstantin Mihailoviç, *Bir Yeniçerinin Hatıraları*, çev. Nuri Fudayl Kıcıroğlu-Behiç Anıl Ekin, Historia Ayrıntı Yay., İstanbul 2013; Giovan Maria Angioiello, *Fatih Sultan Mehmed*, çev. Pınar Gökpar, Profil Yay., İstanbul 2011; Giovan Antonio Menavino, *Türklerin Hayatı ve Âdetleri Üzerine Bir İnceleme*, çev. Harun Mutluay, Dergâh Yay., İstanbul 2011; Hüseyin Tuğı, *Musibetnâme*, çev. Şevki Nezihî Aykut, TTK Yay., Ankara 2010.
- 3 “Mülgâ Yeniçeri Ocağı’nın yevmiyelerine dair der-dest defâtir olup olmadığı şifâhen sâdır olan fermân-ı âli mücebince şâkirdler halifesi Âli Efendi kulları nezd-i çâkeriye celb lede’s-suâl yevmiyelerinin nizâmını hävi kuyüdât muhtevî olup şâkirdler hâlifesi olanların yedlerinde olan ceride ve defâtirin cümlesi bundan akdem götürüp teslim itmiş ve el-hâletü hâzihî gerek kendüsünde ve gerek sâir ketebesî yedlerinde husûs-ı mezkûra dâir defter ve evrâka müteallik bir şey kalmamış idüğünü ifâde etmiş ve Ocak umûr ve sâir ma’an mahv ü ilgâ olunan cebehâne ve sipâh ve silâhdar ve bölükât-ı erba’a ocaklarının yevmiyelerine dâir olan defâtir ve evrâkın cümlesi ve câtib-i miriden mübâya’a olunan yevmiyelerinin senedâtı Desterhâne-i Âmirê ittisâlinde kâin aklâmın battâlları vaz’ına mahsûs olan mahzene vaz’ olunup el-yevm derûn-ı mahzende mevcûd olduğu mâlikâne hâlifesi ve baş muhâsebe ve mevkûfât kisedârlarından tahkik olunmuş ve mülgâ yeniçeri yevmiyelerine müteallik olup şâkirdler halifesi yedinde olan defterlerden başka yeniçeri kâtib efendilerinin konaklarında mahfûz olan defâtir ve evrâk dahi Ocağın mahv ü ilgâsı esnâsında Hacı Sâib Efendi bendeleri ma’rifetile cümlesi ihrâk itirilmiş olduğu haber verilmiş olmağla mahzen-i mezkûrede mahfûz olan defâtir ve evrâk-ı sâire bi-lüzûm olduğuna binâden taraf-ı çâkeriden ta’yiniyle hiçbirisi terk olunmayarak Ayasofya Hamamı Külhanına ilgâ ile ihrâk olunarak cümlesinin itlâf itirilmesi muvâfık-ı emr-i sâmilere ise...”, BOA, C.AS., 615/25937, 29 Safer 1243 (21 Eylül 1827).
- 4 Örnek olarak bkz. Fatih Bozkurt, *Tereke Defterleri ve Osmanlı Maddi Kültüründe Değişim (1785-1875 İstanbul Örneği)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya 2011.

sunduğu bu imkânı ve modern tarihçilik kuramlarını birlikte kullanarak sıradan insanların hayatlarına dair bilinmeyenleri ortaya çıkarmak mümkündür⁵.

Bu satırlara konu olan Abdullah oğlu Mehmed de Osmanlı Devleti'nin altı asırlık tarihinde yaşamış sayıları rakamlarla ifade edilemeyecek kadar çok sıradan insandan sadece birisidir. Dolayısıyla da bu çalışma kendisinden bahseden bir varak belgeden başka hakkında malumat bulunmayan Abdullah oğlu Mehmed adlı yeniçerinin küçük dünyasını anlayabilme adına sarf edilen bir çabadan ibarettir. Yeniçeri Mehmed'in hayatının sınırlı bir kısmına dair bilgi veren muhaleffât kaydı dışında, başta Ocak Kanunnâmesi olmak üzere konuyla ilgili diğer kaynaklar yoğun bir sorgulamaya tâbi tutularak hikâyenin eksik parçalarının en azından bir kısmı tespit edilip, tamamlanmaya çalışılacaktır.

Daha önce benzer bir bakış açısıyla Ankaralı Deli Şaban⁶, Bursalı Dîvâne Hamza⁷, Konyalı Mâryem⁸, Borlu Gülpaşa⁹, Manisalı Selim¹⁰, Üsküplü Alaeddin¹¹, Üsküplü Asiye

- 5 Günümüzde bu arayıştan ilham alarak ortaya çıkmış Annales Ekolü, mâdunların tarihi (toplumun alt tabakasında bulunan insanların tarihi), aşağıdan tarih, mikro tarih gibi bazı tarih yazım ekolleri mevcuttur. Tüm bu tarih ekolleri, yaklaşım ve yöntem olarak bazı farklılıklar arz etseler de modern zamanlara kadar tarihin ya da tarihinin görmezden geldiği soylu olmayan, emeği/alın teri ile ekmeğini kazanarak ömür sürmüş, ölümlerinden sonra da kendilerine dair ya mütevezi bir hikâye bırakmış ya da kendilerinden hiçbir iz kalmamış sıradan insanları, tarih biliminin odak noktasına yerleştirmektedirler. Bu konuda detaylı bilgi için bk. Peter Burke, *Fransız Tarih Devrimi, Annales Okulu*, çev. Umur Yener Kara-Turgay Sivrikaya, Isık Yay., İstanbul 2017; David Armitage-Jo Guldi, *Tarih Manifestosu*, çev. Serpil Çağlayan, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2016; François Dosse, *Ufalanmış Tarih*, çev. Işık Ergüden, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2008; Ranajit Guha, *Dünya Tarihinin Sınırında Tarih*, çev. Erkal Ünal, Metis Yay., İstanbul 2020; *History From Below: A Tribute In Memory Of Donald Quataert*, ed. Selim Karahasanoğlu-Deniz Cenk Demir-Cem Tüzün, İstanbul Bilgi Üniv. Yay., İstanbul 2016; Carolyn E. Fick, *Haiti Devrimi, Aşağıdan Bir Tarih*, çev. Galip Doğduaslan, Dipnot Yay., Ankara 2019; Jim Sharpe, "Aşağıdan Tarih", *Tarih Yazıcılığında Yeni Bakış Açılırları*, ed. Peter Burke, çev. Turgay Sivrikaya, Isık Yay., İstanbul 2020, s. 47-72; Christien Meier, "Makro ve Mikro Tarih İlişkisi Üzerine Notlar", çev. Doğan Gün, *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, VII/18, Ankara 2012, s. 100-125; Giovanni Levi, "Mikro Tarih Üstüne", *Tarih Yazıcılığında Yeni Bakış Açılırları*, ed. Peter Burke, çev. Turgay Sivrikaya, Isık Yay., İstanbul 2020, s. 151-184.
- 6 Zeynep Dörtok Arabacı, "Yaramaz, Haramzade ve Gammaz, Huzursuz Bir Ruh: Dokuz Canlı Deli Şaban'ın İmtiharı Teşebbüsü ve Düşündürdükleri", *İmparatorluğun Öteki Yüzleri, Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar*, ed. Fırat Yaşa, Koç Üniv. Yay., İstanbul 2020, s. 69-92.
- 7 Fırat Yaşa, "Sazlıktan Kadı Mahkemesine Bir Serencâm: Köylülerin Dîvâne Hamza ile İmtihanı", *İmparatorluğun Öteki Yüzleri, Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar*, ed. Fırat Yaşa, Koç Üniv. Yay., İstanbul 2020, s. 93-106.
- 8 Cemal Çetin, "Erkeklerin Fendi Mâryem'i Yendi: 18. Yüzyıl Konya'sında Fuhuş Cinayet ve Toplumsal Kontrol", *İmparatorluğun Öteki Yüzleri, Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar*, ed. Fırat Yaşa, Koç Üniv. Yay., İstanbul 2020, s. 107-126.
- 9 Emine Dinceç, "16. Yüzyılda Bor'da Gurbet Taifesinden Gülpaşa'nın Davası ve Düşündürdükleri", *İmparatorluğun Öteki Yüzleri, Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar*, ed. Fırat Yaşa, Koç Üniv. Yay., İstanbul 2020, s. 155-166.
- 10 Zübeyde Güneş Yağcı, "Biraz Merhamet Edin Efendim: Köle Selim'in Mağduriyeti", *İmparatorluğun Öteki Yüzleri, Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar*, ed. Fırat Yaşa, Koç Üniv. Yay., İstanbul 2020, s. 167-182.
- 11 Yasemin Bayezit, "Esaretten Mülazemete Üsküplü Alaeddin", *İmparatorluğun Öteki Yüzleri, Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar*, ed. Fırat Yaşa, Koç Üniv. Yay., İstanbul 2020, s. 185-202.

Hatun¹² ve isimleri bizce meçhul diğer bazı sıradan insanların hayat hikâyelerine dair yapılan çalışmalara bir yenisini ilave etme amacındaki bu çalışmada bir mikro tarihçilik metodu olan yoğun tasvir/betimleme tekniği kullanılmıştır. Ayrıca var olan eşyalardan hareketle inşa edilen gündelik hayat panoraması üzerinden Yeniçeri Mehmed’in toplumsal yargılar/kabuller karşısında nerede durduğunu ya da nasıl bir insan olduğunu daha iyi ifade edebilmek adına atasözleri, deyimler ve hadislerden de istifade edilmiştir.

Bir yeniçeri ile Yeniçeri Ocağı arasında gerçekten böyle bir tekniği kullanabilmemize imkân sağlayacak bir kimlik ilişkisi mevcut mudur? Bu soruya Yeniçeri Ocağı’na insan teminine dair kuralları barındıran kanunnâmesi vasıtasıyla cevap verilebilir¹³. Yeniçeri Ocağı’na asker devşirmede ilk zamanlar katı kurallar uygulanmaktaydı. Bir çocuğun Yeniçeri Ocağı’na kabul edilmesi için boyundan, saçından, sakalından¹⁴, ailesinin toplumsal konumundan, toplumsal bağlarından, geçmiş yaşantısına, bilgi birikimine ve itaatini engelleyebilecek koşullara kadar çok geniş bir yelpazede birçok kriter göz önünde bulunduruluyordu. Bizim için önemli olan, bu kriterlerin bugün için geçerli olup olmamasından ziyade, Ocağa kabul edilecek insanların sadece güçlerine/fizikî kudretine göre seçilmedikleri gerçeğidir. Ocağa alınacak çocukların Ocak içerisindeki birliği/ahengi zedelemeyecek, padişaha kul olabilecek şahıslardan seçilmesine dikkat edilmiştir.

Yeniçeri Ocağı’na çocuk devşirilirken üzerinde hassasiyetle durulan husus, alınacak çocukların herhangi bir meslekî tecrübeleri bulunmamasına, başka bir deyişle daha önce teknik bilgi ve beceri gerektiren herhangi bir işle uğraşmamış olmalarına özellikle dikkat edilmesiydi. Çünkü meslekî yeterliliği olan kişinin san’atına güvenerek devlete hizmet etmek ve sefere gitmek yerine kendi işiyle meşgul olacağına, ulûfe için sıkıntı çekmeyeceğine inanılırdı¹⁵. Yeniçeri Ocağı’na alınan çocuklar Türk ailelerin yanına verilirken de yine aynı gerekçeler göz önünde bulundurulur, zanaatkâra, tüccara, ilim erbabına, kadınlara, şehirlerde

12 Cemal Kafadar, “Mütereddit Bir Mutasavvıf Üsküplü Asiye Hatun’un Rüya Defteri 1641-1643”, *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, Metis Yay., İstanbul 2010, s. 123-191.

13 Yeniçeri Ocağı’na asker alımında gözetilen esaslar için bkz. *Kavânin-i Yeniçeriyân*, Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, I Ahmed Devri Kanunnâmeleri*, IX, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1996, s. 133-147.

14 Yeniçeri Ocağı’na kabul edilecek şahısların boy uzunluğu veya kısılığı, kel ya da köse olup olmaması bugün için anlamsız/gereksiz bir kriter olarak görülebilir. Ancak bahsi geçen zaman diliminde “ilm-i simâ” ya da “kıyâfetnâme” adı verilen bir ilim gereği, insanların fizikî özelliklerinin karakterlerine tesir ettiğine inanılırdı. Nitekim Gelibolulu Mustafa Âli devşirilen oğlanların kıyâfet ilminden anlayan bir saray görevlisi tarafından ön kontrolden geçirildiğini belirtmektedir. Gelibolulu Mustafa ‘Âli, *Mevâ’idü’n-Nefâis Fî-Kavâ’idi’l-Mecâlis*, haz. Mehmet şeker, TTK Yay., Ankara 1997, s. 272-273. Türk Edebiyatında bu ilim hakkında kaleme alınmış manzum ve mensur pek çok eser vardır. Bunlardan birkaçı için bkz. Enverî, *Kıyâfetname Nümüne-i Enverî, (İnceleme, Metin, Dizin, Tıpkıbasım)*, haz. Bekir Direkci-Hidayet Duyar, Palet Yay., Konya 2017; Enverî, *Kıyâfetnâme, [Metin-İnceleme-Tıpkı Basım]*, haz. Bilal Elbir, Doğu Kütüphanesi Yay., İstanbul 2018; Seyyid Lokman Çelebi, *Kıyâfetü’l-İnsâniyye fî Şemâili’l-Osmâniyye*, çev. Tevfik Temelkuran vd., Tarihi Araştırmalar Vakfı-İstanbul Araştırma Merkezi Ortak Yay., İstanbul 1998.

15 *Kavânin-i Yeniçeriyân*, s. 139.

ve özellikle İstanbul'da yaşayanlara çocuk emanet edilmezdi¹⁶. Devşirilmiş çocuklar Osmanlı reayasının büyük çoğunluğunu oluşturan ve kırsalda tarım ile meşgul olan çiftçiye verilirdi. Dolayısıyla da istikbâlin yeniçerilerinin tanınması gerektiği düşünülen toplum kesimi; yerleşik bir yaşamı benimsemiş, çiftiyle çubuğuyla uğraşan, ekmeğinin peşinde ve devlete tam bir itaat içerisinde olup vergisini veren zümreydi. Aynı şekilde kanunnâmede konar-göçer kesime çocuk emanet edilmesine dair bir ifade yoktur. Zira devlet acemi oğlanlarına yerleşik kültürü benimsetmek istemekle birlikte, bu kültürün şehirde olanından ziyade kırsalda olanını tercih etmekteydi. Çünkü şehir hayatının kırsal kesimdeki hayata nazaran bazı konforları bulunmaktaydı. Şehir hayatına alışan bir çocuğun birkaç akçe için sefere katılmayacağına ve padişaha kul olmayacağına inanılmaktaydı. Bir acemi oğlanı Türk çiftçisinin yanında, Türkçeyi, İslâmiyet'i, üretmeyi, sıkıntılara katlanmayı öğrenirdi. İmparatorluğun çoğunluğunu oluşturan toplum kesimi ile bir anlamda empati kurabilme kabiliyeti kazanırdı. Yedi sekiz yıllık bu dönem devşirilen çocuklar için bir nevi uygulamalı eğitim anlamına gelmekteydi.

Ancak ocağa nefer devşirilirken ve devşirilen çocukların eğitimleri süresince riayet edilen katı kurallara, birey bir yeniçeri olduktan sonra pek uyulmadığı göze çarpar. Özellikle yeniçerilerin askerlik mesleği dışında diğer iş dallarında faaliyet göstermeleri hakkındaki yasağın daha II. Bayezid devri (1481-1512) gibi erken bir dönemde esnetildiği görülmektedir. Kâğıt üstünde yasak olma vasfını ocağın sona erişine kadar sürdüren uygulama, taraflardan devletin göz yumma, askerinin isyan etmeme yönlü eylemsel ahitleri neticesinde sonraki yüzyıllarda çok daha fazla yeniçerinin başta payitaht İstanbul olmak üzere pek çok Osmanlı kentinde ve hatta Osmanlı coğrafyasının sınırları dışında farklı iş kollarında –özellikle ticaret sektöründe– iş tutmalarına sebep olmuştur. Yeniçerilerin bu sayede Osmanlı ekonomisi ve sosyal hayatı içinde aktif bir rol oynadıkları görülmektedir¹⁷. Bu çalışmanın odak noktasını teşkil eden Yeniçeri Mehmed de on altıncı yüzyılda asıl meslekleri askerlik olduğu halde ticaretle uğraşan çok sayıdaki yeniçeriden biriydi.

16 “*Ve Rumeli ve Anadolu ağası kendülere teslim olunan oğlanları Türklere bey' edeler. Ve danışmendlere ve kâdırlara bey' etmeyeler. Zira onların çifti çubuğu yokdur kim, ana hizmet edüb belâya mu'tâd olalar. Ve İslâmbol halkına bey' etmeyeler. Şehirde durmaları ile yüzleri ve gözleri açılır ve hem belâ çekmez. Ve san'ât ehline bey' olunmak kânun değildir. Hünkâr kulu olan kimesne san'at ehli olmaz; zira san'atı olan üç dört akçeden ötürü sefere gitmez; bunda kârına meşgûl olur; hizmet edâ olunmamağa bâ'is olur.*” *Kavânîn-i Yeniçeriyân*, s. 145.

17 Yeniçerilerin askerlik dışındaki iş kollarında yoğun bir şekilde faaliyet göstermeye başlayarak Osmanlı ekonomisi ve sosyal hayatında etkin bir rol kazandıklarını ve değişen lonca dinamiklerini mükemmelen anlatan birkaç çalışma için bkz. Cemal Kafadar, *Yeniçeri-Esnafların İlişkileri: Solidarity and Conflict*, MA thesis, McGill University, 1980; Gülay Yılmaz, *The Economic and Social Roles of Janissaries in a 17th Century Ottoman City: The Case of Istanbul*, Ph.D. diss. McGill University, 2011, s. 175-244; Eunjeong Yi, *17. Yüzyıl İstanbul'unda Lonca Dinamikleri*, çev. Barış Zeren, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2018.

Bir Muhallefât Kaydı Üzerinden Gündelik Hayat Okuması: Yeniçeri Mehmed’in Tüccarlığına Dair

Yeniçeri Mehmed’in gündelik hayatı hakkında değerlendirmelerimizin ana kaynağı, ölümünden sonra düzenlenmiş Evâsıt-ı Receb 980 (10-21 Kasım 1572) tarihli muhallefât kaydıdır¹⁸. Muhallefâtta veriler üzerinden sınırlı da olsa Mehmed’in yaşamına dair bazı değerlendirmeler yapmak mümkün görünmektedir. Bu kayda göre Mehmed’in babasının adının Abdullah olduğunu, kendisinin de Dergâh-ı Âli yeniçerilerinden olup Kefe’de bir zimmînin evinde öldüğünü biliyoruz. Abdullah ismi genellikle İslâmiyet’i sonradan kabul etmiş yani ihtidâ etmiş erkeklerin baba adı olarak sıkça verilen bir isimdi. Bilindiği üzere yeniçeriler Gayrimüslim reayadan devşirilen oğlanlardan ya da kuloğlu adı verilen kapıkulu ordusuna mensup yeniçerilerin oğullarından müteşekkildi¹⁹. Bu durumda Mehmed’in kuloğlu değil, reayadan devşirilmiş bir yeniçeri olma ihtimali yüksektir.

Aydınlatılması gereken bir diğer husus Yeniçeri Mehmed’in Kefe’de ne için bulunduğudur. 1475 yılında fethedilerek Osmanlı idaresine dâhil olan Kefe, fetihten hemen sonra bağımsız bir sancak hâline getirilmiştir. Kısa süre içinde Osmanlı Devleti’nin kuzey politikasının önemli üslerinden birine dönüştürülen Kefe, Kırım Hanlığının kontrol altında tutulmasında ve Osmanlı-Rus ilişkilerinin yürütülmesinde çok mühim bir vazife üstlenmiştir. Özellikle Rusların 1552 yılında Kazan’ı ve 1556 yılında Astrahan’ı işgalinden sonra Karadeniz kıyılarına ulaşmaları bölgenin siyasî önemini daha da arttırmıştır. Kefe, 1569 yılında Ruslar üzerine düzenlenen başarısız Astrahan seferinde ve 1578-1639 yılları arasında aralıklarla devam eden Osmanlı-İran savaşlarında Rumeli sancaklarından doğu cephesine yapılan sevkiyatın önemli bir aktarma noktası olmuştur²⁰. Askerî ve siyasî ehemmiyetinin yanı sıra doğu-batı ve kuzey-güney hattında çok mühim ticarî yol ağının merkezinde bulunan bir liman kenti olması Kefe’yi iktisadî açıdan da önemli kılmaktadır. Buna binaen Osmanlı Devleti Kefe’de daima asker bulundurmuştur. On beş ve on altıncı yüzyıllarda Kefe’ye bağlı on kale mevcuttu. Söz konusu kalelerden Kefe sancağının merkezi Kefe şehrinde bulunan da dâhil olmak üzere sekiz tanesi kale şehir sayılacak cinsten büyük kaleler olup iki tanesi askerî amaçlı daha küçük çapta kalelerdi. On altıncı yüzyılın ilk çeyreğinde söz konusu kalelerden Kefe şehrini ve limanını koruyan kalede 96 yeniçeri müstahfız olarak görev yapmaktaydı ve her biri günlük 4,5 Osmanî akçe yevmiye alıyordu²¹. 1574-75 (H 982) tarihli mevâcib defterine göre Kefe’de daimî olarak 120 yeniçeri bulunmaktaydı²². Kaledeki müstahfız sayısı Ruslar ve Kazaklarla

18 BOA, İE.MHF, 1/8.

19 “...İmdi devşirme ve kul oğlundan gayrısın acemi oğları olmak kanun değildir”, “...Kadimü’l-eyyâmdan acemi oğlanları devşirmeden ve kuloğlundan ola gelmişlerdir.” *Kavânin-i Yeniçeriyân*, s. 146, 151.

20 Osmanlı tarihinde Kefe’nin siyasî önemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yücel Öztürk, *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe 1475-1600*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000, s. 55-155.

21 Y. Öztürk, *a.g.e.*, s. 170.

22 Y. Öztürk, *a.g.e.*, s. 172.

mücadelenin giderek yoğunlaştığı on yedinci yüzyılda daha da arttırılmıştır. Nitekim Hezarfen Hüseyin Efendi on yedinci yüzyılın son çeyreğine doğru kaleme aldığı eserinde Kefe Kalesi'ndeki daimî müstahfiz sayısını 260 yeniçeri olarak vermektedir²³. Osmanlı merkez idaresi Kefe'nin Ruslar tarafından işgal edildiği 1771 (H 1185) yılına kadar bölgeyi korumak adına sürekli yeniçeri göndermiştir. Mehmed'in de Kefe'yi muhafaza maksadıyla پایتخت İstanbul'dan gönderilmiş dergâh-ı âlf yeniçerilerinden biri olması mümkündür.

Yeniçeri Mehmed, Kefe'de Haçaruz adlı bir zimmînin evinde ölmüştü. Burada ikamet için mi yoksa iş veya ziyaret maksadıyla mı bulunduğu konusunda belgede bir veriye rastlanmadığı gibi, ölümün bir soruşturmaya konu olması hakkında da bir bilgi yoktur. Nitekim vesikada Mehmed'e ait eşyaların tespit ve dökümünü yapan Kefe Kassâmı Mustafa bin Abdullah, Yeniçeri Mehmed'in ölümünde şüphe uyandıracak bir durumun varlığı yönünde bir görüş bildirmemiştir. Dolayısıyla Mehmed herhangi bir cinayet veya intihar teşebbüsü neticesinde değil, aniden gerçekleşen bir ölüm sonucu hayatını kaybetmiş olmalıdır.

Yukarıdaki paragrafta Mehmed'in Kefe'yi muhafaza maksadıyla İstanbul'dan gönderilen yeniçerilerden biri olabileceğini ifade etmiştik. Mehmed'in Kefe'de nerede ikamet ettiği konusuna gelecek olursak: Kale personelinin normal şartlarda kalede ikamet etmesi gerekirdi. Ancak Yeniçeri Mehmed tıpkı Kefe'de ve diğer pek çok Osmanlı kalesindeki müstahfiz ve kale görevlilerinin de yaptığı gibi mahalle kültürü içerisinde şehir halkıyla iç içe yaşamayı tercih etmiş olmalıydı²⁴. Geline bu noktada Yeniçeri Mehmed'in Haçaruz adlı zimmînin evinde ölü bulunmasıyla ilgili akıl yürütülebilecek bir noktada olabiliriz. Peki Haçaruz kimdir? Yeniçeri Mehmed'in Haçaruz adlı zimmînin evinde ne işi vardır? Bahsi geçen Haçaruz, Gilles Veinstein'in, Kanûnî Sultan Süleyman zamanında (1520-1566) Moskova, Lehistan-Litvanya Birleşik Krallığı'nda ticaret yapan Osmanlı tüccarlarından biri olarak bahsettiği Ermeni Haçaruz olabilir mi²⁵? Ya da İlker Bulunur'un makalesindeki on altıncı yüzyıl sonunda ticaret için gittikleri Moskova'da ölmüş yedi Osmanlı tüccarından biri olan ve 25.000 kûsur akçe tutarındaki nakdi ve hepsi birbirinden değerli kumaş ve kürklerden oluşan görkemli muhallefâtı beytül mâle teslim edilen Kefeli Ermeni Haçariz²⁶. Muhtemelen iki müellifin de çalışmalarında bahsettiği kişi aynıdır. Yeniçeri Mehmed'in evinde ölü bulunduğu zimmî Haçaruz'un da aynı kişi olduğunu düşünüyoruz. Mehmed'in yine kendisi gibi bir tüccar olan, ancak çok daha geniş ve kârlı bir ticarî ağın mensubu Haçaruz ile arasında ticarete dayalı bir münasebetin varlığı ve bu sebepten ötürü onun evindeyken ölmesi

23 Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhîsü'l-Beyân Fi-Kavânin-i Âl-i Osman*, haz. Sevim İlgürel, TTK Yay., Ankara 1998, s. 151.

24 Y. Öztürk, *a.g.e.*, s. 167.

25 Gilles Veinstein, "Marchands ottomans en Pologne-Lituanie et en Moscovie sous le règne de Soliman le Magnifique", *Cahiers du monde russe: Russie, Empire russe, Union soviétique, États indépendants*, XXXV/4, Octobre-décembre 1994, s. 738.

26 K. İlker Bulunur, "16. Yüzyılda Karadeniz'in Kuzeyinde Ölen Osmanlı Tüccarları ve Muhallefatları", *History Studies International Journal of History, Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı*, (2012), s. 15-16.

pekâlâ imkân dâhilindedir. Tüccar Haçaruz, Mehmed’in Osmanlı ordusunun en seçkin askerî örgütüne mensup bir nefer olması hasebiyle devletin ona tanıdığı bir takım imkân ve muafiyetlerden yararlanarak ticarete kendisine avantajlı bir konum sağlıyor; karşılığında Mehmed de askerlikten elde ettiği cüz’i gelire geçinmenin zorluğunu idrak etmiş biri olarak ticaret mesleğinin künhüne vâkıf Haçaruz’dan ticaretin inceliklerini öğreniyor olabilirdi. Belki Haçaruz Kuzey ve Kuzeybatı Karadeniz’in ürünlerinin güneye pazarlanmasında, Mehmed de Anadolu ve Akdeniz havzası başta olmak üzere güneyin ürünlerinin kuzey ülkelerine pazarlanması hususunda karşılıklı bir iş birliği içerisindeydiler. Hatta belki de aralarında o kadar yoğun bir hukuk mevcuttu ki Mehmed Kefe’deyken onun evinde ikamet etmekteydi.

Haçaruz’un kimliği, Mehmed’in Haçaruz ile ilişkisi az da olsa vuzuha kavuştu. Bundan sonraki aşamada muhallefâtta yer alan gıda maddeleri, araç-gereçler, eşyalar, giyim-kuşam ürünleri ile Mehmed’in borçlu ve alacaklıları üzerinden Mehmed’in nasıl bir hayat tarzı benimsediğinin izi sürülebilir.

Abdullah oğlu Mehmed’in mutfak gereçlerinin iki küçük tas, bir kevgir, bir kepçe, bir sarımsak dövücü, Tatarca’da tahtadan yapılmış su bidonu demek olan bir Tatar yasmanı, ağaçtan mamul bir sini, ağaçtan mamul bir çanak ile bir tencere ve kapaktan ibaret olduğu görülür. Gayet mütevazı ve az sayıdaki mutfak eşyasında kullanışlılık ve hafiflik ön plandadır. Bu, Abdullah oğlu Mehmed’in “*tencerede pişirip kapağında yemek*” felsefesini benimsediği düşüncesini akla getirebileceği gibi, askerlik ve aktif ticaret hayatının en önemli gerekliliklerinden çabucak toparlanarak bir an evvel yola koyulmak için mümkün olduğunca az ve öz eşya edinmenin zaruretiyle de açıklanabilir.

Yine sahip olduğu gıda maddelerinin de bu düşünceyi destekler mahiyette az çeşitlilikte, ancak oldukça ağır yükte ürünlerden müteşekkil olduğu göze çarpar. Muhallefâtında miktarı en fazla olan temel gıda maddesi çömlek, testi, tulum gibi muhafaza kaplarına doldurulmuş 3.064 akçe değerindeki sadeyağdır (saflaştırılmış tereyağı). Şevket Pamuk 1570’li yılların başında İstanbul’da sadeyağın vukiyyesini 9 akçe olarak vermektedir²⁷. 1600 yılında tanzim edilen narh defterine göre 1600 yılından önce İstanbul’da Kefe sadeyağının vukiyyesi 24-26 akçedir²⁸. Mehmed’in öldüğü yıla yakın bir tarih olan 1578 yılında Azak’ta sadeyağın vukiyyesi konulan narha göre 4-5 akçeydi²⁹. Ağırlık olarak miktarı belirtilmese de Azak’taki narh fiyatı üzerinden hareketle Mehmed’in elindeki sadeyağın toplam 612 veya 766 vukiyye (785 veya 982 kg) civarında olduğu tahmin edilebilir. Sadeyağ, o dönem yemeklerinin neredeyse

27 Şevket Pamuk, *İstanbul ve Diğer Kentlerde 500 Yıllık Fiyatlar ve Ücretler 1469-1998*, [bundan sonra *Fiyatlar ve Ücretler*], T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yay., Ankara 2000, s. 107.

28 Mübahat S. Kütükoğlu, “1009 (1600) Tarihli Narh Defterine Göre İstanbul’da Çeşidli Eşya ve Hizmet Fiatları”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 9 (1978), s. 25.

29 Y. Öztürk, *a.g.e.*, s. 501.

tamamına yakınında ana malzeme olarak kullanılan bir ürün olsa da 700 kg üzerindeki yağ stoku bir kişi hatta bir ailenin bile birkaç yıllık tüketimi için çok gibidir. Mehmed bu denli önemli, dolayısıyla talebi her zaman yüksek bir temel gıda maddesinin bir kısmını tüketmek, kalan kısmını da satmak maksadıyla elinde bulunduruyor olabilirdi. Özellikle pâyitaht İstanbul'un sadeyağ tercihinin Deşt-i Kıpçak mamulü olanlardan yana kullanması ve Kefe'nin sadeyağların İstanbul'a naklinde önemli bir antrepo vazifesi üstlenmesi³⁰ Mehmed'in bu kadar yağı İstanbul'da belirlenen narh fiyatının kat be kat üstünde fiyatlarla satmak üzere epeyce miktar stoklamış olma ihtimâlini kuvvetlendirmektedir.

Muhallefâtta 162 akçe değer biçilen 25 kutu³¹ yaklaşık 62,5 vukiyye (80 kg) miktarındaki pirinç ise yekûnu dikkat çeken bir diğer temel gıda maddesini teşkil eder. Veinstein ve Berindei'nin yayınladıkları 1542 tarihli Kefe İhtisab Kanunnâmesi'ne göre Kefe'de on altıncı yüzyıl ortalarında çuvalından 2 Osmanî akçe ihtisab vergisi alınan pirinç, bölgeye başta Sinop limanı olmak üzere Osmanlı coğrafyasının pirinç ekimi yapılan diğer bölgelerinden ithal ediliyordu³². Ekimi, yetiştirilmesi ve hasadı diğer tahıl ürünlerine göre çok daha zor, dolayısıyla pahalı ve değerli olan pirinç lezzeti, besleyiciliği, az miktarda olsa dahi suda şiştiği için çok fazla boğazı doyurabilme imkânı vermesi, yüksek kalori değeri/enerji verici olması gibi nedenlerle öncelikle sarayın ve ordunun yiyeceği idi³³. Reyanın da çorba, pilav ve tatlı gibi farklı tariflerle çeşitlendirerek ve severek tükettiği bu ürünün Osmanlı coğrafyasının her yerinde her zaman bulunamadığından genellikle doğum, düğün, bayram, kutsal gün ve geceler vb. merasim günlerinde tüketilmesine özen gösterilirdi³⁴. Mehmed her gün içerisinde pirincin yer aldığı yemeklerden pişirse elindeki pirinç kendisine bir buçuk yıl gibi bir süre yetebilir. Ancak pirincin her gün menüde mutlaka yer aldığı bir beslenme kültürü askerlikten kalma bir müptelâlığın tezahürü olarak açıklanabilirse de mütevazı bütçeli bir

30 Halil Sahillioğlu, *Kuruluşta XVII. Asrın Sonlarına Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerinde Bir Deneme*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1958, s. 92-93; Y. Öztürk, *a.g.e.*, s. 500-501.

31 Hububat ölçmekte kullanılan 2,5 vukiyye=3,21 kg ağırlığında tahıl istifab eder, genellikle ince tahta veya tenekeden mamul tahıl ölçğine verilen addır. Garo Kürkman, *Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri*, Suna-İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay., İstanbul 2003, s. 382.

32 Gilles Veinstein, Mihnea Berindei, "Règlements de Süleymân I^{er} concernant le livâ' de Kefe", *Cahiers du monde russe et soviétique*, XVI/1, Janvier-Mars 1975, s. 71, 84.

33 On altıncı yüzyılın son çeyreğine girilirken İstanbul'a gönderilen Avusturya elçilik heyetinin Protestan vaizi Salomon Schweigger, padişahın ve saray kurenâsının tükettiği yiyeceklerin başında pirinç yemekleri geldiğini belirtmektedir. Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, çev. Selma Türkis Noyan, Kitap Yay., İstanbul 2004, s. 66, 164. Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanatının son dönemlerinde Avusturya elçisi olarak iki defa İstanbul'a gönderilen Felemenk asıllı diplomat Ogier Ghislain de Busbecq'e göre Osmanlıların askerî alandaki başarıları iki temel unsura dayanmaktadır: pirinç ve deve. Az miktarda pirinç ile çok sayıda asker doyurulabilirken, develerle de ordunun muazzam ağırlıklarını çok uzak yerlere taşımak mümkün olabilmektedir. Ogier Ghislain de Busbecq, *Türk Mektupları*, çev. Derin Türkömer, Doğan Kitap, İstanbul 2005, s. 80-81.

34 Schweigger, *a.g.e.*, s. 206. On altıncı yüzyıl ortalarında Osmanlı topraklarında bulunan Avusturya elçilik heyeti üyesi Hans Dernschwam da pirinci Türklerin en çok tükettikleri tahıl olarak nitelendirmekteydi. Hans Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, çev. Yaşar Önen, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1988, s. 336, 339.

insan/aile için oldukça lüktür. Dolayısıyla Yeniçeri Mehmed’in bölgenin başlıca ithal gıda ürünleri arasında yer alan böylesine rafine ve rağbet gören bir gıda maddesini tüketmek kadar, devletin belirlediği fiyatların çok üstünde bedeller karşılığında bölgede ticaretini yapmak için de stoklaması ihtimâl dâhilindedir.

Karadeniz havzasında yetiştiriciliği yaygın olmayan, dolayısıyla bölge halkının kahvaltıda ve yemek kültüründe pek de aşına olmadığı zeytin Yeniçeri Mehmed’in sahip olduğu bir diğer gıda maddesidir. 1600 yılı öncesinde İstanbul’da vasat kalitede zeytinin vukiyyesi 4-5 akçeydi³⁵. Halil İnalçık’ın yayınladığı 1487-1490 yıllarına ait Kefe gümrük defterinde ise zeytinin kilesi 800 akçe olarak gösteriliyordu³⁶. Yücel Öztürk de çalışmasında zeytin için İnalçık’ın yayınladığı gümrük defterindeki fiyatları esas almış, on altıncı yüzyılda Kefe’de zeytin fiyatlarına dair herhangi bir veri sunmamıştır. Zeytinleri kifâf-ı nefis için mi, yoksa az miktarda da olsa yüksek fiyatı nedeniyle bölgede satmak için mi bulundurduğunu kestirmek güç. Bu nedenle sadece Mehmed’in miktarı bardakla³⁷ belirtilmiş 73 akçe değerinde zeytini mevcut olduğunu söylemekle yetiniyoruz.

Osmanlı coğrafyasında en lezzetlileri özellikle Doğu Karadeniz bölgesinde yetişen fındık, başta payitaht İstanbul olmak üzere, Kuzey Karadeniz ve Avrupa pazarlarında oldukça rağbet gören bir yemiş türüydü. 1487-1490 yıllarına ait Kefe gümrük defterlerine göre Kefe’de fındığın çuvalı 57 akçe olarak belirlenmişti³⁸. Vukiyyesinin 1600 yılı öncesinde İstanbul’da 6-7 akçeden³⁹ satıldığını bildiğimiz fındığa muhalefâtta birim olarak kaç zenbil (sepet) olduğu belirtilmediğinden sadece 250 akçe değer biçilmişti. Fındık İstanbul’a da Kefe’ye de Doğu Karadeniz’den gittiği için İstanbul’daki narh fiyatını esas alacak olursak Mehmed’in yaklaşık 35,7 vukiyye (45,7 kg) civarında bir fındığı olduğu tahmin edilebilir. Mehmed fındıkları tüketim maksadıyla mı, yoksa satmak üzere mi Kefe’ye getirdi bilemiyoruz. Yeniçeri Mehmed’in yanında hazımsızlığı gidermek maksadıyla kullanılan bir miktar da soda mevcuttu⁴⁰. Öldüğünde sadeyağ, pirinç, fındık, zeytin gibi gıda ürünleri dışında başka yiyecek maddesinin bulunmamasının izahı için “azıcık aşım kaygusuz başım” deyimini hatıra gelse de Abdullah oğlu Mehmed, hiç de yevmiyeye geçinecek, aza kanaat edecek bir insan değilmiş gibi görünmektedir.

35 Kütükoğlu, a.g.m., s. 26.

36 Halil İnalçık, *Sources and Studies on the Ottoman Black Sea I, The Customs Register of Caffa, 1487-1490*, [bundan sonra *Customs Register of Caffa*], Harvard University Press, 1995, s. 121. Buğday esasına göre 1 Kefe kilesi 2 İstanbul kilesine tekabül etmektedir. Bu da 40 İstanbul okkasına yani 51,312 kg denk düşer. Y. Öztürk, a.g.e., s. 323-324.

37 1 bardak=6,5 vukiyye=8,3 kg ağırlığında ölçü birimi. İnalçık, *Customs Register of Caffa*, s. 175.

38 İnalçık, *Customs Register of Caffa*, s. 122.

39 Kütükoğlu, a.g.m., s. 25. Bu rakam III. Murad’ın saltanatı ortalarına tesadüf eden 1586 yılındaki büyük sikke tashihinden sonra cari olan fiyat olmalıdır. Söz konusu tashih öncesi fındığın vukiyye fiyatını maalesef tespit edemedik.

40 Muhalefâtta hezm olarak kaydedilen maddenin soda (Sodyum bikarbonat-NaHCO₃) olması muhtemeldir. Bu madde için 50 akçe değer biçilmiştir.

Mehmed'in sahip olduğu gıda maddelerinin tür ve miktarı kendisinin tüccarlığına dair karineleri gittikçe güçlendiriyor. Böyle bir çıkarımda bulunmamıza imkân sağlayan bir başka güçlü delil de Abdullah oğlu Mehmed'in eşyaları arasında bir akçe tahtasının⁴¹ mevcudiyetidir. Bu tahta Mehmed'in ticaret ile uğraştığının en bariz kanıtlarından biri hükmündedir. Zira akçe tahtası sarraf, tüccar, veznedâr, kesedâr gibi çok miktarda para ile meşguliyeti olan şahıslarca kullanılan bir araçtı. Söz konusu tahta yeniçeriler tarafından da kullanılmakla birlikte daha ziyade devşirme emini veya vekil-harc gibi daha üst rütbeli ocak mensupları tarafından Yeniçeri Ocağı için çocuk toplanırken veya ocak adına harcama yapılırken kullanılırdı. Çalışmamızın sonunda yer alan Kapıkulu Ocağı için oğlan devşirildiği sırada devşirme eminini harcırahları öderken gösteren minyatür bu durumu net bir şekilde izah etmektedir (bkz. Resim 1). Muhallefâtında Ocak işleri için bu tahtadan bir tane edinmesini gerektirecek herhangi bir rütbesi olduğundan da bahsedilmediğine göre muhtemelen Yeniçeri Mehmed akçe tahtasını ticaret sırasında hesabı şaşırılmamak ve kolaylık sağlamak adına kullanmaktadır.

Yine muhallefâtta listelenen bir başka ürün Yeniçeri Mehmed'in ticaret ile iştiğal ettiği fikrini kuvvetle destekler mahiyettedir. Mehmed'in 1.000 akçe değerindeki 90 kalıp Trablus[şam] yapımı sabunu dikkatleri celbedecek kadar bir yekûn tutmaktadır. Sabunlar bir kişinin bireysel temizlik ihtiyacını karşılamaya yönelik bir stokla izah edilemeyecek kadar çok sayıdadır. Muhallefâtında vefatından sonra yasal mirasçısı olarak da birisi gösterilmediğine göre; Mehmed eğer tüm bu sabunları kendisi için almışsa ve yine bir yıl içerisinde tüketeyse yaklaşık dört günde bir kalıp sabun tüketmesi gerekmektedir. Sabunun bir kalıbı 11,1 akçeye tekabül ediyordu. Onun yaşadığı dönemde bir yeniçeri nizamî olarak en fazla 8 akçe yevmiye alabilmekteydi. Kaç yaşında vefat ettiğini bilmediğimizden ihtiyatlı bir tutum takınarak kendisinin yevmiyesini 7 akçe olarak kabul etsek bile⁴² –ki aşağıda daha mufassal ve vâzıh bir şekilde anlatılacağı üzere gerçekte hiçte öyle değildi– bu sabundan alabilmek için yevmiyesinin 2,5 akçesini yani günlük kazancının yaklaşık 1/3'ünü sabun teminine ayırması gerekirdi.

Yeniçeri Mehmed'in kişisel temizlik için kendisine uzunca bir müddet yetecek kadar üstelik kaliteli ve oldukça pahalı bir sabun cinsine sahip oluşunun başka bir açıklaması olmalıydı.

41 Sarrafların ve resmî dairelerdeki veznedârların üzerinde para saydıkları tahta. Bu tahta ucu açık, kenarlı ve ucuna doğru darlaşan oluk hâlinde uzun bir tahtadır. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1983, s. 35.

42 Abdullah oğlu Mehmed'in yaşadığı döneme yakın zaman diliminde kaleme alınmış bir kaynağa ve hatıra göre; bir yeniçerinin yevmiyesi âzamî 8 akçe olabilmektedir. Abdullah oğlu Mehmed'in ölümünün emeklilik dönemine yakın sıralarda gerçekleştiği düşünülebilir. Bu nedenle kendisinin yevmiyesi için üst sınır olan 8 akçe yerine daha ihtiyatlı davranıp 7 akçelik bir öngöründe bulunmak mâkul görünmektedir. *Kavânî-i Yeniçeriyân*, s. 180; *Hurzü'l-Mülûk*, haz-çev. Yaşar Yücel, TTK Yay., Ankara 1988, s. 158-159, 186; yine bkz. Nicolas de Nicolay, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda*, edit. Marie-Christine Gomez-Géraud, Stefanos Yerasimos, çev. Şirin Tekeli-Menekşe Tokyay, Kitap Yay., İstanbul 2014, s. 187.

Mehmed 90 kalıp sabunun bir kısmını kendi ihtiyacı için, kalan kısmını da pazarlamak maksadıyla elinde bulunduruyor olabilir. Çünkü Akdeniz havzasının zeytinyağından mamul sabunları –hele ki Trablus[şam] sabunu– başta payitaht İstanbul olmak üzere Karadeniz’in tüm kıyılarında, hatta Rusya ve Avrupa’da bile oldukça revaçta olan kaliteli bir temizlik malzemesiydi⁴³. Bölge ticaretinde arz-talep dengesini gayet iyi tetkik ettiği anlaşılan Yeniçeri Mehmed’in bu denli rağbet gören bir ürünün devletçe biçilen değerden çok daha yüksek fiyatlarla ticaretini yapıyor olması mümkündür. Hatta sabunların Ermeni tüccar Haçaruz vasıtasıyla Rusya ve diğer Avrupa ülkelerine pazarlanması bile ihtimal dâhilindedir.

Yeniçeri Mehmed’in Balık Kapısı’nda bir kâfirde 18 sikke-i hasanelik alacağı olduğu hakkındaki bilgi, ticaretle uğraştığına dair dikkate değer başka bir hususu teşkil eder. Bahsi geçen kapı İstanbul iç ve dış ticaretinin can damarı mesabesindeki Eminönü semtinde Mısır Çarşısı’nın hemen karşısında yer alan Balıkpazarı Kapısı’dır⁴⁴. Kefe ile Eminönü arasındaki mesafenin uzunluğu, Eminönü’nün ticaretten kaynaklı kozmopolit bir nüfus kitlesini barındırması ve borçlunun da bir kâfir olduğu bilgisi birlikte değerlendirildiğinde borçlunun yabancı bir tüccar olması kuvvetle muhtemeldir. Mehmed ile bu şahıs arasındaki münasebetin de ticaretten kaynaklı bir alacak-verecek ile ilgili olması ihtimâlî yüksektir. Bu deliller doğrultusunda Mehmed’in Ocak kanunu hilâfına “*rızkın onda dokuzu ticarettedir*”⁴⁵ hadisine uygun olarak ticaret hayatına atılması mümkün görünmektedir.

43 Günümüzde olduğu gibi Osmanlı döneminde de Trablusşam sabunları çok kaliteli ve meşhurdu. 1600 yılı öncesinde İstanbul’da Trablusşam sabununun vukıyyesi 36-38 akçe arasında değişiyordu ve piyasadaki en pahalı sabun olma unvanına sahipti. Küttükoğlu, a.g.m., s. 25. Osmanlı döneminde Trablus ve Akdeniz havzasının değerli sabunları ve ticareti hakkında bkz. Said Öztürk, “Osmanlı Devleti’nde Sabun Sanayii”, *Türkler*, X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 783-784, 787; Mehmet Genç, “18. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi ve Savaş” *Osmanlı İmparatorluğu’nda Devlet ve Ekonomi*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2000, s. 213-214.

44 Galata’yı çevreleyen surlarda da aynı adı taşıyan bir kapı bulunmakla birlikte muhalledâta adı geçen kapı, Dersaadet’i çevreleyen surlarda yer alan kapılardan olup, ticaretin en yoğun yaşandığı Eminönü’ne açılan Balıkpazarı Kapısıdır. Nitekim 1587 yılında elçi Bartholomeus Petz’in başkanlığındaki Avusturya elçilik heyetiyle İstanbul’a gelen Prusyalı hekim/eczacı Reinhold Lubenau, seyahatnâmesinde İstanbul’un kapılarından bahsederken Balıkpazarı Kapısını şu ifâdelerle betimlemektedir: “*Emin Capissi: Deniz yoluyla gelenler veya gidenler burada bulunan ve Emin denilen bir resmî görevli tarafından denetlendiği için bu isim verilmiştir. Yakınında bulunan Baluk Basar [Balık Pazarı] nedeniyle buraya Baluk Capissi [Balık Kapısı] da denmektedir.*” *Reinhold Lubenau Seyahatnamesi; Osmanlı Ülkesinde 1587-1589, 1. Cilt*, çev. Türkis Noyan, Kitap Yay., İstanbul 2012, s. 180. Ayrıca kapı hakkında bkz. Petrus Gyllius, *İstanbul Boğazı*, çev. Erendiz Özbayoğlu, Eren Yay., İstanbul 2000, s. 62; Stephan Gerlach, *Türkiye Günlüğü 1577-1578, 2. Cilt*, edit. Kemal Beydilli, çev. Türkis Noyan, Kitap Yay., İstanbul 2007, s. 731; Schweigger, a.g.e., s. 120; Evliyâ Çelebi b. Derviş Muhammed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 1. Kitap, haz. Robert Dankoff-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2006, s. 26, 143; Eremya Çelebi Kömürçiyân, *İstanbul Tarihi XVII. Asırda İstanbul*, haz. Kevork Pamukçiyân, Eren Yay., İstanbul 1988, s. 15, 159; P. G. İnciyan, *18. Asırda İstanbul*, ter. Hrand D. Andreasyan, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., İstanbul 1976, s. 12; Sarkis Sarraf Hovhannesyan, *Payitaht İstanbul’un Tarihçesi*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1997, s. 15-16; Aygöl Ağır, *İstanbul’un Eski Venedik Yerleşimi ve Dönüşümü*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., İstanbul 2013.

45 İbn Hacer el-Askalâni, Ebü’l-Fazl Şihâbüddin Ahmed b. Alî, *el-Me’âlibü’l-’âliye bi-zevâ’idi’l-mesâniidi’s-semâniye*, VII, thk. Hüseyin b. Yusuf b. Mustafa, *Dâru’l-’âsime li’n-neşr ve’l-tevzî’*, Riyad, 1419/1998. s. 352. hadis no: 1434.

Ocak mensuplarının çok daha önceki dönemlerde ticaret vasıtasıyla elde edilen yüksek kazancın tadına vardıklarına daha evvel kısa da olsa değinmiştik. Bu husustaki bir çalışmada ispat edildiği üzere yeniçerilerin daha II. Bayezid devri (1481-1512) gibi erken bir dönemden itibaren ticaretle uğraştığı, üstelik bunun için payitahtın merkezinde Ayasofya Vakfı'na ait bazı dükkânları kiraladıkları bilinmektedir. Kanunî Sultan Süleyman zamanında ticaretle uğraşan daha fazla yeniçeriye rastlanıldığı gibi kardeşiyle birlikte sahip olduğu çiftliğin kardeşinin ölümüyle gasp edildiğini ve devletten bu haksızlığın giderilip çiftliğinin iadesinin teminini talep eden Mehmed adlı başka bir yeniçerinin varlığından da haberdarız⁴⁶. Üstelik Yeniçeri Mehmed'in yaşadığı döneme yakın bir zaman diliminde yazılmış bir eserde ifade edildiğine göre; yeniçeriler bahsi geçen dönemde ticaretteki bol kazancı ve uzak diyarları kendilerine hedef seçmişlerdi. Yeniçerilerin "...kimi Rûmîli cânibine ve kimi Arab ve Acem ve Hind diyârlarında her biri kâr ü kisb ve ticâretlerinde ..." ⁴⁷ oldukları anlatılmaktadır. Yine bu hususta her ne kadar ticaret ile uğraşan yeniçeriler fazla kazanç hırsına kapılmalarından dolayı suçlu olarak kabul edilebilirlerse de onlar kadar suçlu konumda olan bir diğer taraf da izlediği maaş ödeme politikası nedeniyle bizâtihi devletti. Bu politika hususunda Halil Sahillioğlu'nun Yeniçeri Mehmed'in görev yeri Kefe özelindeki tespiti gayet yerindedir:

"Kırım Hanlığında darb edilen gümüş sikkelere Kefe'de darb edildikleri için "Kefevî Akçe" denirdi...16. asrın ortalarında Kefevî akçenin 10 ile 12 tanesi bir Osmanî akçe ediyordu. Erbâb-ı vezâife Kefe'de ücretler Kefevî akçe ödenir, fakat Osmanî akçe ile hesap edilirdi. Ödemede bir Osmanî akçe için erbâb-ı vezâife 4 akçe ödenirdi, arada kalan 8 akçelik fark mirîye gelir kalırdı. 9. M. 959 (7.1.1552) tarihinde Kırım Hanı'na "akçenin ayarını terfi idesin..." diye ferman gönderildiğinde, önce Kefevî akçelerin 3'ü sonra 4'ü 1 Osmanî akçe gelecek şekilde darbına karar verildi. ...Tatbikatta buna benzer bir hâdise Murad III. Devrinde vuku bulmuştu...Tarihini katiyetle tespit etmek mümkün olmamakla beraber, ya Selim II. nin saltanatının son veya Murad III. ün ilk senelerinde "Kefevî akçe" teccid edildi. Bu teccid akabinde florinin râici 300 Kefevî akçe olarak tespit edildi. Murad III. devrinde ise flori 300 Kefevî akçe ederken henüz daha 60 Osmanî akçe ediyordu. Binaenaleyh beher Osmanî akçe, Murad III. devrinde (300/60=) 5 Kefevî akçe etmesi lâzımdı."⁴⁸

Bu veriler üzerinden Mehmed'in gelir kaybına dair bir hesaplama yapılabilir. On altıncı yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti, yeniçerilere ödediği maaşın yaklaşık yarısı oranında kesinti yapmaktaydı. Ancak Mehmed, 1582 yılından önce yani III. Murad devrinde (1574-1595) yaşanan %100'lük devalüasyondan önce vefat etmişti. Dolayısıyla henüz hayattayken yeniçerilere ödenen maaşta Osmanî akçe ile Kefevî akçe arasında bu kadar fark yoktu. İhtiyatlı olmak adına Mehmed'in hayatının son yıllarında yani II. Selim devrinde (1566-

46 Cemal Kafadar, "Yeniçeri Nizamının Bozulması Üzerine", *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken, Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, Metis Yayınları, İstanbul 2010, s. 29-37.

47 *Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar, Kütâb-ı Müstetâb*, haz.-çev. Yaşar Yücel, TTK Yay., Ankara 1988, s. 37.

48 Sahillioğlu, *a.g.t.*, s. 92-93. Kefevî akçenin Osmanî akçe karşısındaki değeri ve oranı hakkında mufassal bilgi için bkz. İnalıcık, *Customs Register of Caffa*, s. 185-188; Y. Öztürk, *a.g.e.*, s. 328-338; Şevket Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, [bundan sonra *Paranın Tarihi*], Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2003, s. 115-116.

1574) devletin maaş ödeme politikası nedeniyle yaşanan gelir kaybının 2/3 oranında değil, 1/3 nispetinde olabileceği düşünülebilir. Sahillioğlu'nun verilerinden hareketle normalde Mehmed'in yevmiye olarak 7 Osmanî akçeye karşılık gelen 35 Kefevî akçe alması gerekirdi. Mehmed, yüzyılın sonlarında hayatta olsaydı alması gerekenin ancak 2/3'ü oranında maaş alabilecekti. Ancak II. Selim devrinde gelir kaybı oranının daha az olabileceğini hesap ederek 1/3 nispetinde bir düşüşten bahsedebiliriz. Bu durumda normalde Mehmed'in alması gereken yevmiye ($7 \times 5 =$) 35 Kefevî akçeydi. Öngörülen üçte birlik gelir kaybı ($35 \div 3 =$) 11,66 Kefevî akçedir. Alması gereken yevmiyeden öngörülen gelir kaybı çıkarıldığında elde edilen ($35 - 11,66 =$) 23,34 Kefevî akçenin Mehmed'in reelde aldığı yevmiye olduğu anlaşılır. Bu tutarın Osmanî akçe olarak karşılığı ($23,34 \div 5 =$) 4,67 Osmanî akçedir. Yani Mehmed'in eline günde 7 Osmanî akçe yerine 4,67 Osmanî akçe geçiyordu.

Muhallefâtındaki verilerden hareketle 1572 yılında Osmanlı'da altın sikke, Osmanî akçe ve Kefevî akçenin değerini hesaplayacak olursak: Mehmed'in muhallefâtındaki tüm eşyalara 52.415 Kefevî akçelik bir değer biçilmişti. 52.415 Kefevî akçenin o günkü kur üzerinden değeri 116 sikke-i hasene olarak hesaplanmıştı. Bu durumda 1 sikke-i hasene ($52.415 \div 116 =$) 451,8 Kefevî akçe ediyordu. II. Selim devrinde 1 altın sikkenin resmî kur değeri 60 Osmanî akçeydi⁴⁹. Bu durumda 116 sikke-i hasene ($116 \times 60 =$) 6.960 Osmanî akçe ediyordu. ($52.415 \div 6.960 = 7,53$) 1572 yılı değerleri üzerinden yaptığımız hesaba göre 1 Osmanî akçe Sahillioğlu'nun hesapladığı gibi 5 Kefevî akçe değil 7,53 Kefevî akçeye tekabül ediyordu⁵⁰. Ancak her iki hesaplamada da açıkça görüldüğü üzere rakamlar değişse de Mehmed'in eline geçen günlük Osmanî akçe miktarı değişmiyor, devletçe sabit bir kur üzerinden maaş ödemesi gerçekleştiriliyordu. Maaş ödemesi neticesinde eline günlük 4,67 Osmanî akçe geçen Mehmed, yevmiye olarak İstanbul'da 5,8 Osmanî akçe alan vasıfsız bir işçiden bile daha az kazanıyordu. Böyle bir durumda sessiz kalsa dahi, daha fazla gelir temin etmek için alternatif yollar deneyebilirdi. Muhtemelen o da öyle yaptı. Dolayısıyla Mehmed'in de bu nedenle daha tatmin edici bir gelire sahip olmak maksadıyla ticarete meyletmesi, ticarî sebeplerden ötürü tüccar bir zimmînin evinde bulunması ve de buradayken vefat etmiş olması imkân dâhilindedir.

Yeniçeri Mehmed öldüğünde nakit olarak 4.000 Kefevî akçe⁵¹, 50 altın sikke⁵² ve 1.135 Osmanî akçesi bulunuyordu⁵³. Üstelik Eminönü'ndeki bir kâfirden alacağı 18 sikke-i hasene

49 Pamuk, *Paranın Tarihi*, s. 68.

50 Normalde Mehmed'in yevmiye olarak 7 Osmanî akçeye karşılık gelen ($7 \times 7,53 =$) 52,71 Kefevî akçe alması gerekiyordu. Öngörülen 1/3'lük gelir kaybı ($52,71 \div 3 =$) 17,57 Kefevî akçedir. Bu rakam günlük alması gereken meblağdan çıkarıldığında elde edilen sonuç ($52,71 - 17,57 =$) **35,14** Kefevî akçe Mehmed'in gerçekte aldığı yevmiyenin Kefe akçesi cinsinden değeridir. Yevmiye olarak gerçekte alınan Kefevî akçe 1 Osmanlı akçesinin Kefe akçesindeki karşılığına bölünerek ($35,14 \div 7,53 =$) **4,67** Osmanî akçe Yeniçeri Mehmed'in gerçekte aldığı bir günlük yevmiyesinin Osmanî akçe cinsinden değeri olarak tespit edilebilir.

51 Bu tutar Mehmed'in 113 günlük yevmiyesine yani 3 ay 23 günlük kazancına eşdeğerdi.

52 50 sikke ($50 \times 60 =$) 3.000 Osmanî akçe; ($50 \times 451,8 =$) 22.590 Kefevî akçe ediyordu. Yani Mehmed'in bir yeniçeri olarak elde edeceği 1 yıl 9 aylık maaşına denk!

53 Yaklaşık 8 aylık maaşı tutarında.

bu meblağa dâhil edilmemişti. Anlaşıldığı üzere maişet kaygısıyla atıldığı ticaret hayatı kendisine geçim temininin yanı sıra küçük bir birikim yapma fırsatı bile tanımıştı.

Mehmed'in sahip olduğu eşyaların çoğunluğu ticaretle meşguliyetine dair ciddi deliller sunarken, esas görevi ile ilgili bazı araç-gereç ve malzemeleri askerlik ile bağımlı hâlâ muhafaza ettiğinin kanıtı olarak değerlendirilebilir. Bilindiği üzere yeniçerilerin geleneksel talimleri “keçeye pala çalmak, testiye kurşun atmak” idi⁵⁴. Muhallefât dökümündeki tüm âlet ve edevatıyla birlikte 2.000 akçe değer biçilen bir yeniçeri tüfeği, 475 akçe değerinde bir kılıç, 35 akçe miktarı kara barut, bir yeniçeri sökümlüğü ve 300 akçe değerinde bir yeniçeri harbesi (kısa mızrak) aslı mesleği ile birinci dereceden ilgili eşyalardır.

Yeniçeri Mehmed'in dış giyim ürünlerine bakıldığında mütevazılık göze çarpar. Mehmed'in 311 akçe değerinde kalın yün dokumadan mamul kullanılmış bir kepenegi mevcuttu. Beyaz kuzu derisinden mamul kürkle, hangi hayvanın derisinden yapıldığı belirtilmemiş sadece kullanıldığı belli 441 akçelik kürk Mehmed'in soğuk günlerde sıcak tutan diğer dış mekân giyim ürünleriydi. Bir yeniçeri olarak devletin kendisine tahsis ettiği bir dış mekân giysisi olduğunu belirtmek adına “beylik” sıfatıyla nitelenen çuhadan⁵⁵ imal edilmiş yağmurluk⁵⁶, 1.670 akçelik fiyatıyla muhallefâtta en pahalı giyecekler arasında yer alıyordu. Kuşkusuz bu pahada, kumaşın kalitesi ve yapımı için sarf edilen kumaşın miktarının yanı sıra, su geçirmesini engellemek maksadıyla çuhaya uygulanan yalıtım işleminde kullanılan malzemenin cinsi ve fiyatının da payı büyüktür. Çünkü geçmişte yağmurluk yapımında kullanılan kumaşlar eğer su geçirmez abadan üretilmemişse üzerine genellikle su yalıtımı için bal mumu, katran vb. su geçirmez malzemeler sıvanır veya işlenmiş bir deriyle kaplanırdı⁵⁷. Böyle bir yağmurluk Karadeniz'in yağmurlu ikliminde kuru kalabilmek için kullanılacak son derece gerekli bir dış giyim eşyasıdır.

Yeniçeri Mehmed'in diğer üst giyim eşyalarına baktığımızda 200 akçe tutarında niteliği belirtilmemiş bir gömleği, yine aynı değerde ancak yeni bir gömleği, 250 akçe fiyat biçilen

54 “...Hâşâ gavur ta'limidir etmeyiz, biz kılıç ile keç çalar, şeş-hâne atar, nişân ururuz” Sahâflar Şeyhi-zâde Seyyid Mehmed Es'ad Efendi, *Üss-i Zafer*, haz. Mehmet Arslan, Kitabevi Yay., İstanbul 2005, s. 58. “...eski usûlümüz destiye kurşun atar, keçeye kılıç çalarız” Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'anivis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, I, Tarih Vakfı Yurt Yay.-Yapı Kredi Yay., İstanbul 1999, s. 102.

55 Yünlü bir dokuma türüne verilen ad. Pakalın, *a.g.e.*, I, s. 384; Reşad Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Doğan Kitap, İstanbul 2015, s.88-89. Andreas Tietze, *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, II, Türkiye Bilimler Akademisi Yay., Ankara 2016, s. 267.

56 “Ve yedi endâze olan çukaya yağmurluk derler...”, “Ve yeniçeri yoldaşların çukasının Fâtih-i Kostantiniyye Sultân Muhammed Hân Hazretlerinin peder-i azizleri Sultân Murâd Hân zamanında vâki' olmuşdur. Selânik'de olan Yahudilere yeniçeri yoldaşlara hil'at için yedişer endâze çuka dokumağa ferman edüb ve Selânik'de çuka anbarın binâ edüb tamam olunca üzerine bir yayabaşı ta'yin edüb altı bin nefere yağmurluk için çuka ihsân buyurmuşlardır.” *Kavânin-i Yeniçeriyân*, s. 153, 182.

57 Koçu, *a.g.e.*, s. 241. Pakalın, *a.g.e.*, III, s. 602.

beyaz bođası⁵⁸ kumaştan mamul bir gömleği ve son olarak da 630 akçe değerinde sarı bürümcükten mamul yeni bir gömleği vardı. Sırasıyla bahsedilen ilk üç gömlek günlük yaşantısında sıklıkla kullandığı üst giyim ürünleri olmalıdır. Ancak son olarak değindiğimiz sarı renkli bürümcük yani bükülmüş (ham) ipekten dokuma gömlek diğerlerinden farklıdır. Kur’ân’da erkeklerin ipekten mamul ürünler kullanmasının haram/yasak olduğuna dair açık hüküm/hükümler bulunmamasına rağmen, müttakî Müslümanların gösterişli ve pahalı giyecek ve zıynet eşyaları kullanmasının câiz olmadığına yönelik hadislerden⁵⁹ hareketle söz konusu kategoriye giren ipekli mamullerin erkeklerce kullanımı zamanla haram statüsü kazanmıştı. Ancak Osmanlı toplumunda gösterişli ve pahalı giyim iki cinsiyet arasında son derece yaygındı. İpekli, altın ve gümüş sırmalı dokumadan mamul giysiler fakir halk dışında toplumun en genç ferdinden en yaşlısına beğenilerek giyiliyor, bu tür giysiler almak için hayli para sarf etmekten asla imtina edilmiyordu⁶⁰. Fiyatı ve toplumsal değerler göz önüne alınırsa bilhassa kaliteli ipek dokuma giyim eşyaları kullanmak toplumda ekonomik vaziyetin göstergesi, bir statü simgesiydi. Mehmed de toplumda saygın bir kişilik olarak tanınmak, itibar görmek ve dikkat çekmek isteyen biri olabilirdi. Bu nedenle kılık kıyafetine özen gösterip, pahalı da olsa bu çeşit giysiler edinmeyi ve giyinmeyi tercih etmesi mümkündür. Bir başka ihtimal bürümcük tıpkı diğer giyim ve tekstil ürünlerinde olduğu gibi Kefe’de her dönem çok rağbet gören bir kumaş türü olduđundan⁶¹ söz konusu gömleği bu tarz giyim ürünlerini tercih eden kimselere satmak maksadıyla da getirmiş olabileceğidir.

Yeniçeri Mehmed’in üst giyim eşyaları arasında yer alan bir diğer ürün grubunu zıbın adı verilen ve genellikle kış mevsiminde gömlek üstüne giyilen kolsuz pamuklu ya da ince yünlü hırka/yelekler oluşturmaktaydı. Zıbınlar içinde yine devletin kendisine bir yeniçeri olarak tahsis ettiği giyim ürünü olduğunu belirtmek adına “*beylik*” sıfatıyla nitelendirilmiş, kumaşında gümüş veya altın gibi kıymetli maden teller ihtiva eden (*sırmalı*) çuhadan mamul köhne zıbın 600 akçelik fiyatıyla dikkat çekmekteydi. Bu pahalı zıbını 510 akçe değerıyla

58 Genellikle pamuk ipliğinden seyrek dokuma bir tür kumaş için kullanılan tabirdir. Halil İnalıcık, *Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar*, [bundan sonra *Tekstil Tarihi*], Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s. 102. Dil bilgini Hüseyin Kâzım Bey tarafından aslen İspanyolca bir terim olan bocaci=bokasi kelimesinin dilimizde karşılık bulmuş hâli olarak gösterilmiştir. Koçu, *a.g.e.*, s. 47-48. Pakalın, *a.g.e.*, I, s. 237-238. Andreas Tietze ise terimi 14. asırdan beri Avrupa’da bilinen ve adı boccascino olarak İtalyancaya (ve oradan başka Avrupa dillerine) giren ve asıl menşei (ve kelimenin sonundaki /i/ hangi coğrafî mevkiye dayandığı bilinmeyen) bir yerli bez türü, patiskaya verilen ad olarak betimlemiştir. Tietze, *a.g.e.*, I, s. 750.

59 Bu konu hakkındaki birçok hadisten en müteber olanları için bkz. Tirmizî, Ebü ‘İsâ Muhammed bin ‘İsâ, *es-Sünen*, thk. Ahmed Muhammed şâkir vd., I-V, Mektebetü Mustafa el-Bâbi el-Halebî, Mısır 1395/1975, *Libâs*, I, hadis no: 1720; Nesâî, Ebü Abdırrahmân Ahmed bin şu’ayb, *Sünen (el-Muctebâ)*, thk. Abdulfettâh Ebü Gudde, I-IX, Mektebetü’l-Matbûâtî’l-İşlâmiyye, Haleb 1406/1986, *Zinet*, 40, hadis no: 5148, vd.

60 Mehmed’in yaşadığı döneme yakın zamanlarda İstanbul’da bulunan Schweigger, Osmanlı toplumundaki erkeklerin, giysilerinin gösterişi ve pahalılığı konusunda kadınlardan hiç de aşağı kalmadıklarını belirtmektedir. Schweigger, *a.g.e.*, s. 202-204. Osmanlı toplumunda ipek giyim kültürü hakkında bkz. Nurhan Atasoy-Walter B. Denny-Louise W. Mackie-Hülya Tezcan, *İpek Osmanlı Dokuma Sanatı*, TEB Yay., 2001, s. 15-16.

61 Bkz. İnalıcık, *Customs Register of Caffa*, s. 123, 127; ayn.yzr., *Tekstil Tarihi*, s. 82.

yeşil çuhadan mamul zıbın takip etmekteydi. Mavi renkte boğası kumaştan mamul 155 akçelik zıbınla, 70 akçe tutarındaki İmroz (Gökçeada) işi köhne zıbın Mehmed'in diğer zıbınlarıydı. Bunları kendi kullanımı için bulunduruyor olabileceği gibi, ticarî maksatla Kefe'ye getirmiş olması da mümkündür.

Mehmed'de gömlek ve zıbının üzerine giyilen cübbe benzeri bir diğer üst giyim eşyası olan dolamadan⁶² iki tane mevcuttu. 415 akçe değerindeki dolama, yeniçeri olması hasebiyle devletin kendisine verdiği (*beylik*) sırmalı çuhadan imal edilmiş olandı⁶³. Mor renkli parlak Venedik çuhasından mamul yeni dolama ise 3.100 akçelik fiyatıyla muhalledâttaki en pahalı ikinci giyim ürünü olarak göze çarpmaktaydı. Has boyalı ve çok parlak cinste dokunan Venedik çuhasından (*ıskarlat/ıskerlet*) yapıldığı için bu kadar pahalıydı. Böylesine pahalı bir giyim ürününü tekstil ürünleri pazarlayan bir tüccar olarak satmak için temin etmiş olabileceği akla gelirse de giyim kuşamına önem veren biri olarak ileriki satırlarda da ifade edileceği üzere diğer mor renkli üst ve alt giyim ürünleriyle kombine etmek maksadıyla kendisi için de ayırmış olabilirdi.

Mehmed'in sahip olduğu bel altı giyim ürünlerine baktığımızda evvela biri boğası dokumadan mamul, diğeri niteliği belirtilmemiş iki iç çamaşırının (*don*) varlığından söz edilebilir. Elbise envanterinde devrin bir nevi kısa pantolonu olarak nitelendirilebileceğimiz diz çakşırılarının⁶⁴ beyaz abadan dikilmiş olanlarından da bir çift bulunuyordu. Köhne olarak vasıflandırılmış 103 akçe değerinde mor renkte bir çakşır⁶⁵ da mevcut olan Mehmed, mor renkte elbiseler giymeyi seviyor olmalıydı ki çakşırda da tercihini bu renkte dikilenlerden yana kullanmış ve muhtemelen en çok onu giyerek eskitmişti. Paçasına ince sahtiyandan mamul mavi renkte bir mest dikilerek ana gövdeyle bütünleştirilen ince çuhadan imal edilmiş bir tuman çakşırına⁶⁶ da 730 akçe değer biçilmişti. Bu çakşırın fiyatının yüksek oluşunun sebebi çakşırının ince dokunmuş çuhadan üretilmesi yani kumaş kalitesiyle, parlak ve cilalı ince

62 Elbise üstüne giyilen, entari gibi önü açık üst giyeceği; eskiden özellikle yeniçeri ve bazı saray görevlilerinin, iç oğlanlarının giydikleri, belden çizgili bir kuşakla tutturulan, önü açık, kolları bol, kol ağzları daha dar, çuha, çatma veya kemhâdan (ipek) bir nevi cübbe [Yeniçeriler yürümelerine engel olmaması için dolamanın ön eteklerini kaldırıp bellerindeki kuşağa sokarlardı]. Pakalın, *a.g.e.*, I, s. 470-471; Tietze, *a.g.e.*, II, s. 456-457; İnalçık, *Customs Register of Caffa*, s. 192; İnalçık, *Tekstil Tarihi*, s. 59.

63 “*Ye yeniçeri yoldaşların giydiği mirî çukadan bol yenli boyunca astarlı dolamadır...*”, *Kavânin-i Yeniçeriyân*, s. 176. İsmail Hakkı Uzunçarşılı mirî yeniçeri dolamalarının mavi veya lacivert çukadan imal edildiklerini ifade etmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları*, I, TTK Yay., Ankara 1984, s. 268 vd.

64 Toplumun hemen hemen her kesiminden erkeklerin giydiği ancak daha çok yeniçerilerin tercih ettiği bir giyecek olduğundan onlarla özdeşleşmiş bir alt giyim ürünü olan diz çakşır, yeniçerilerin genellikle seferli olmadıkları zaman giydikleri, paçası diz kapağının üstünde bırakıldığından bacağıın baldır kısmını örtmeyen bir pantolon türüydü. Koçu, *a.g.e.*, s. 65-66.

65 Osmanlı toplumunda pantolonun yaygınlaşmasından önce erkeklerin iç donu üzerine giydikleri paçaları uzun ve dar bel altı giyim ürününe verilen ad. Koçu, *a.g.e.*, s. 65; Pakalın, *a.g.e.*, I, s. 323.

66 Bir nevi uzun pantolon olup, bunu giyen aynı zamanda mest de giymiş olurdu. Koçu, *a.g.e.*, s. 65; Pakalın, *a.g.e.*, I, s. 323; Tietze, *a.g.e.*, VIII, s. 273.

deriden (*sahtıyan*) mamul mestin çakşıra rabtıyla giysinin tamamlanmasından kaynaklıdır. Ayrıca yapımında ince işçilik ve emek gerektiren mesai sarf edilmiş olması ve iki kullanışlı ürünün müşteriye bir arada sunumu da ürünün değerini arttıran bir başka etmendirdir.

Muhallefâta yer alan oldukça pahalı ve genellikle kadınların kullandığını bildiğimiz bazı dokuma ürünü ve giysiler Mehmed’in değerli tekstil ve giyim ürünleri ticareti yaptığına dair başka bir delil teşkil eder. Nitekim düz ve mat ipekten dokunmuş dolayısıyla sert bir kumaş türü olan taftadan mamul bir adet yeni kadın peştemalına –cinsiyet özellikle belirtilmiş– 535 akçe değer biçilmişti. Yine genellikle kadınların kullandıkları bir üstlük türü olup, erkeklerde ise ilmiye sınıfı mensupları, Mevlevî meşrepler ve zengin beyzâdelerin tercihi olan feraceden⁶⁷ dört tane vardı. Bu feracelerden kumaşının dokumasında altın veya gümüş teller barındıran (*sırmalı*) eski bir tanesine 601 akçe, yeşil kaba yünlü (*karziyye*) çuhadan mamul astarlı olanına 1.310 akçe, sırmalı kaba yünlü (*karziyye*) çuhadan mamul astarlısına 2.110 akçe ve son olarak aynı zamanda muhallefâttaki en pahalı ürün olma özelliğine de sahip mor renkte has boyalı ve çok parlak cinste dokunan Venedik çuhasından (*ıskarlat*) astarı bulunan, kırmızı sancaklı çuhadan mamul olanına ise 6.005 akçe gibi son derece yüksek değerler biçilmişti⁶⁸. Muhallefâta göre Mehmed’in bir karısı, kız çocuk ya da çocukları yoktu dolayısıyla feraceler ve özellikle de kadın peştemalı onlara ait olamazdı. Giyimine özen göstermeye çalıştığını daha önce ifade etmiştik. Ancak normal standartlarda hayatını sürdürmeye çalışırken diğer kaliteli ve pahalı eşyalarını da göz önünde bulundurarak bu kadar pahalı üstlüklerin tamamını edinmeye kıdemli de olsa sıradan bir yeniçeri olarak mütevazı maaşı asla yetmezdi. Sadece en pahalı feraceyi almak istese hiçbir şey yemeden içmeden 170 günlük yevmiesini biriktirmesi gerekiyordu. Şayet uzun zamandır ticaretle uğraşan biriye giymek için veyahut sermaye olarak nakit birikimiyle pekâlâ bu feracelerden temin edip, bölgenin zengin bey ve hanımlarına satmak maksadıyla Kefe’ye getirmiş olabilirdi.

Yeniçeri Mehmed’in başlık türü giyim ürünlerine değinecek olursak: kendisinin biri eski, diğeri yeni iki kavuğu vardı. 34 akçe değerindeki kavuğun hangi kumaştan yapıldığı belirtilmemiş, sadece köhne olduğu bilgisi verilmişti. Diğer kavuk ise yeniydi ve kırmızı renkte kemhâdan⁶⁹ mamuldü. Yapıldığı kumaşın kalitesi ve kullanılan malzemenin fiyatından dolayı bu kavuğa 365 akçelik bir fiyat biçilmiştir. Köhnesi bile 1.000 akçe eden muhtemelen son derece kaliteli ipekten dokunmuş bir tülbent, 470 akçe değerindeki niteliği belirtilmemiş

67 Kışlık olanları sof ve çuhadan, yazın pardösü olarak kullanılanları ise hafif ipeklilerden mamul, bedeni ve kolları bol, yaka kısmı geniş, erkeklerin ve daha çok kadınların yaşmakla birlikte dış mekân giysisi olarak kullandıkları önu açık bir üstlük türü. Koçu, *a.g.e.*, s. 113-116; Hülya Tezcan, “Ferace”, *DİA*, XII, s. 349-350.

68 Muhallefâta ferace, kürk, dolama vb. giyim ürünlerinin iç yüzlerini kaplamak için kullanılabilcek bir parça astar için 90 akçe, yine aynı maksatla kullanılabilcek eski bir astar parçası için de 15 akçe muhammen bedel belirlenmişti.

69 Dokuma ustalarının geliştirdiği yeni teknikler sayesinde özellikle on altıncı yüzyılın ikinci yarısında değeri kadife ve seraser gibi diğer kaliteli ipeklili dokumalara göre daha da artmış ipeklili dokuma türüne verilen ad. Atasoy vd., *a.g.e.*, s. 16.

bir diğer tülbent ve yine sadece köhne olduğu bilgisi verilmiş 235 akçelik tülbent genellikle kavuklarda sarık olarak kullanılan dokuma ürünleridir. Kemhâ kavuk ile köhne dahi olsa çok pahalı ipek tülbenti ve diğer tülbenti kendi kullanımı için bulunduruyor olabilirse de daha çok satmak maksadıyla yanında taşınması mümkündür. Kavuk dışında sahip olduğu bir diğer başlık türü gök rengi (*asmâni*) çuhadan mamul 125 akçe değerindeki şebkülâhı⁷⁰. Şebkülâh, on altıncı yüzyılın sonlarında yeniçerilerin hem gündelik hayatta hem de savaşlarda vazgeçemedikleri bir başlık türü olmuştu. Durum böyle olunca yeniçerilerin şebkülâh giymelerinin hangi hâllerde doğru, hangi hâllerde yanlış olduğu hususu on yedinci yüzyılın ilk yarısında kaleme alınmış yeniçeri kanunlarında ve siyasetnâmelerde ayrıntılı olarak yer bulmuştu. Yeniçerilerin savaş esnasında metrislerde başlarına kendilerine özgü keçe giymeleri kanunken, on altıncı yüzyılın sonlarından itibaren bu kuralı terk ettikleri, kanun hilâfına muharebelerde keçe yerine şebkülâh giymeye başladıkları görülmüştü. 1606 yılında hazırlanan Yeniçeri Ocağı Kanunnâmesi'nde bu uygulamaya bir an evvel son verilerek seferlerde yeniçerilere eskiden olduğu gibi keçe giydirilmesi gerektiğinin üzerinde ısrarla durulmaktadır⁷¹. Yine on yedinci yüzyılın ortalarına doğru kaleme alınmış bir siyasetnâmede yeniçerilerin sık sık çıkardıkları fesat ve karıştıkları kavgalarla toplumsal düzeni bozduklarından dem vurulmakta, bunlara sokak ve çarşıya çıktıklarında mensup oldukları ocak kolayca ayırt edilebilsin diye muhakkak kırmızı, mor, siyah ve gök rengi gibi farklı renklerde şebkülâh giyme zorunluluğu getirilmesi teklif edilmektedir. Böylece hiçbir yeniçeri tanınma korkusuyla suç işlemeye cesaret edemeyecek, toplumda sükûnet tesis edilmiş olacaktı⁷². Yeniçeri Mehmed genellikle kavuk veya külâh gibi başlıkların altlarına terden kirlenmelerini önlemek maksadıyla giyilen, herhangi bir dokumadan sadeleri, gayet ince pamukludan zarif ve pahalıları dikilen takkelerden⁷³ mor renkte ince pamukludan dikilmiş bir tane edinmişti. Söz konusu takke, kendisinin giyimdeki mor renk tutkusunu bir kez daha gözler önüne serer niteliktedir.

70 Klasik Türk Edebiyatına ait metinlerde ve diğer Osmanlıca metinlerde adı sıklıkla geçen şebkülâhın malzemesi, rengi, toplumda kimler tarafından giyildiği konusundaki farklı görüşler bu başlığın türü ve niteliğinin tam bir netlik kazanamamasına neden olmuştur. Gölpınarlı ve ondan naklen pek çok araştırmacı şebkülâhı Mevlevî dervişlerinin sikkelerini çıkardıktan sonra genellikle gece yatarken giydikleri kısa kalıpsız bir başlık türü olarak betimlemiştir. Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul 1963, s. 42. Kimi siyah keçeden yapıldığı için malzemesinin rengine izafeten (şeb=siyah) bu adı almış bir başlık türü olarak niteler. Koçu, *a.g.e.*, s. 220. Kimi kavuk altına giyilen külâh ve takke olarak ya da gece külâhı olarak tanımlar. Pakalın, *a.g.e.*, III, s. 323. Kimi Evliyâ Çelebi'nin betimlemesine istinaden şibih-külâh=külâha benzediği için bu adı almış olabileceği ihtimâli üzerinde durur. Evliyâ Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 1. Kitap, s. 325. Kimi yeniçeri ocağına mensup cebecilerin merasim zamanlarında giydikleri yeşil çuhadan bir serpuş olarak adlandırır. Devrin kadı sicillerinde segbân, yayabaşı, köle ve toplumun diğer fertlerince giyilen kırmızı, sarı, mavi-sarı, mor, beyaz ve diğer renklerde keçeden veya çuhadan yapılmış bir başlık olarak betimlenir. *İstanbul Kadı Sicilleri Galata Mahkemesi 20 Numaralı Sicil (H 1005-1007/M 1596-1599)*, XXXV, der. Fethi Gedikli-Mehmet Akman, İSAM Yay., İstanbul 2012, Hüküm No: 81, s. 93 vd. Kanaatimizce şebkülâh Osmanlı toplumunda giyen kişinin hangi meslek grubu ve cemaate dâhil olduğunun anlaşılabilmesi adına belirli renklerde giyilmesi kararlaştırılmış kimi zaman üzerine sarık dolanarak da kullanılabilen külâha benzer bir başlık türüdür.

71 *Kavânin-i Yeniçeriyân*, s. 195.

72 "Kitâbu Mesâlihi'l-Müslimîn ve Menâfi'i'l-Mü'minîn", *Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar*, haz.-çev. Yaşar Yücel, TTK Yay., Ankara 1988, s. 98.

73 Muhallefâtta tellik [*terlik/arakçîn* olmalı] olarak kayıtlıdır ve 220 akçe değer biçilmiştir.

Giysileri tamamlayıcı nitelikteki aksesuarlara gelince; Mehmed’de genelde dolama, ferâce gibi düğmesiz, önü açık üstlükleri yakalarından iliklemede kullanılabileceğini düşündüğümüz toplam değerleri 150 akçe olan biri büyük, diğeri küçük iki gümüş düğme mevcuttu. Ayrıca 32 akçe muhammen bedelli bir aynası vardı. 1.725 akçe değer biçilen son derece pahalı, parlak (*neyyir*) ipekli dokumadan mamul iki adet kuşakla, 550 akçe değerindeki Yezd işi (*Yezdî*)⁷⁴ ipek kuşak, parlak Venedik çuhasından mamul mor dolamayla, beylik sırmalı çuhadan üretilmiş dolama üstüne bağlamak için kullanılabileceği gibi, fiyatları göz önüne alınırsa satılmak maksadıyla da Mehmed’de bulunuyor olabilirdi. Çünkü eski giyim kültüründe kuşaklar hem kemer vazifesi gören hem de öne gelen kıvrımları işlemeli ipek mendiller, bıçaklar, aynalar, tütün ve kav çakmak keseleri, para keseleri, enfiye kutuları gibi eşyaların konması için cep gibi kullanılabilen son derece mühim ve kullanışlı giyim aksesuarlarıydı. Bu özelliklerinin yanı sıra dokundukları kumaşın kalitesine göre sosyal mevki âlâmeti de sayılırlardı. Toplumun hemen her kesiminin kesesinin gücü nispetinde temin ederek kullandığı bu denli vasfı muhtevi eşyalar satış garantili mamullerdi. Dolayısıyla husûsen 1.725 akçe değerindeki ipek kuşakların Kefeli zenginlerin belini süslemek üzere getirilmiş olabileceği ihtimâlden vâreste tutulmamalıdır. Mehmed’in köseleden yapılmış gümüş tokalı kuşağını ise kılıç, barut veznesi gibi silah ve silaha mahsus alet-edevatını taşımak için kullandığı düşünülebilir. Çakşırlarının üzerine giydiği çorapların koncunu bağlamaya mahsus bükülmüş ipektan mamul ibrişim çakşır dizgelerinin ikisi gümüş halkalı (*tavklı*) biri metal halkalıydı ve toplam 540 akçe değerindelerdi. Bir diğeri çift çakşır dizgesi ise 80 akçe ediyordu. İçdonunun belini bağlamaya mahsus kirpastan mamul uçkuruna da 30 akçe bedel biçilmişti.

Mehmed’in ayak giyim ürünlerine baktığımızda bu konuda da mütevazı olduğu söylenebilir. 140 akçe değerinde sahtiyandan mamul, altı yumuşak, kısa ve bol konçlu bir mest türü olan ve ev içinde giyilen kızıl renkte bir çift iç ediği vardı. Yine iç mekân ayakkabısı olarak giydiği ancak daha sık kullanılmış bir çift köhne mesti de mevcuttu. Bunların dışında tuman çakşırının paçalarına dikilmiş mavi sahtiyandan mestleri de tuman çakşırını giydiği zamanlarda kullanmış olduğu ayak iç giyim ürünü olarak değerlendirilebilir. Bütün bu mestlerin üzerine sokağa çıkılırken muhakkak bir pabuç/çizme giyilirdi. Lâkin muhalledâta Mehmed’e ait bir pabuç veya çizmenin varlığına dair delile tesadüf edilmedi. Hâlbuki Mehmed’in bir yeniçeri olarak devletin çizme alması için her yıl kendisine ödediği çizme bahasıyla temin etmiş olduğu bir çizmesi bulunmalıydı. Çizmenin yokluğu Mehmed’in artık seferli olmadığı yönünde bir değerlendirmede bulunmamızı mümkün kılmaktadır.

Yeniçeri Mehmed’in el-yüz-vücut temizliği maksatlı kullandığı dokuma ürünlerine gelince: Hamam tekstil ürünü olarak 180 akçe değerinde erkeklere mahsus (*merdâne*) bir çift

74 İran’ın Yezd şehri önemli bir ipekli kumaş sanayi merkeziydi. Başlangıçta pamuklarıyla ünlü kentte ipekli sanayinin on birinci yüzyıldan itibaren geliştiği tahmin edilmektedir. Yezd dokuması ipekli dokunduğu şehre ithafen bu adla anılırdı. İnalçık, *Tekstil Tarihi*, s. 198. İnalçık, Yezdî ipekli Bursa’da aynı ad altında taklitlerinin dokunduğunu belirtmektedir. İnalçık, *Customs Register of Caffa*, s. 196.

kırmızı renkte peştemalla, 140 akçe değerinde bir tane yeni peştemalı vardı. İki adet Humus işi (*Humsî*) futa⁷⁵ için 585 akçe muhammen fiyat belirlenmişti. Eğer Mehmed bu futaları hamamda kullanmak üzere edinmişse elinde beş tane peştemalı oluyordu. Hamam hâricinde futalar esnafın ve zanaat sahibi kimselerin iş yaparken bellerinden ayırmadıkları vazgeçilmez aksesuarlarından biriydi. Lâkin takip edebildiğimiz kadarıyla Mehmed herhangi bir loncaya kaydı olsun veya olmasın bir esnaf ya da zanaatkâr da değildi. Öyleyse Humus işi futaları satmak için yanında bulundurma ihtimâli daha yüksekti. Havlu olarak kullanılan birinin kenarı saçaklı, diğerinin ki saçaksız iki adet el-yüz makraması 125 akçeydi. Ayrıca leblebi renginde iki tane daha makraması vardı ve toplam değerleri 63 akçe ediyordu. Bunların dışında köhne olarak nitelendirilmiş 63 akçelik bir tane daha makraması mevcuttu. Makrama tabir edilen havlu veya peşkirden toplamda beş adet bulunması mütevazı bir yaşam kültürüne sahip biri için biraz fazla gibi gözükmektedir. En azından 125 akçe değerindeki makramaların satılmak maksadıyla Mehmed'de bulunmaları ihtimalini gözden uzak tutmamak gerekir. Destmâl adı verilen genellikle el-ağız, ter silmeye mahsus, aynı zamanda el yüz yıkandıktan sonra ve alınan abdest sonrası vücudun ıslak uzuvlarını kurulamaya yarayan elbezi/mendillerden de yedi tane mevcuttu. Bu destmâllerden üç tanesinin uçları nakışlı ve yeni olup toplam değerleri 198 akçeydi. Alaca tabir edilen birkaç renkli iplikten dokuma destmâllerden ise toplam dört tane mevcut olup her birinin tanesine 70'er akçe değer biçilmişti. Bunlardan ikisi yeşil alaca, biri kıvıl ve bir diğeri beyaz alaca dokuma destmâldi. Özellikle uçları nakış işlemeli destmâlleri ticarî meta olarak değerlendirmek mümkündür.

Yatak, yorgan, yastık, örtü, yaygı ve sair mefruşat türü ev tekstil ürünlerini değerlendirecek olursak: Mehmed'in muhalledâtında Osmanlı gündelik yaşamında ev mefruşatından, yer döşemesine, yiyecek madde muhafazasından, hayvan/binek örtüsüne⁷⁶ kadar çok geniş bir kullanım alanına sahip tekstil ürünlerinden kalın ve tüylü bir yün dokuma türü olan kebeden üç parça mevcuttur. Üstelik üçü de bu tür dokumalarıyla meşhur Yanbolu⁷⁷ (Bulgaristan) işi olup, kullanılmış olanına 385 akçe, yeni olanlarından birine 765⁷⁸, diğesine 755 akçe değer biçilmiştir. Her ne kadar kebeler çok amaçlı ve kullanışlı eşyalar olsa da piyasada aynı işlevi gören çok daha uygun fiyatlı ürünler mevcutken mütevazı maaşlı ve rütbesiz bir yeniçerinin kullanım maksadıyla aynı türde pahalı tekstil mamullerinden üç tane bulundurması biraz lüktür. Dolayısıyla Mehmed'in,

75 Bir iş yaparken esnafın, hamamda ve sair durumlarda tellaklar ve insanların bellerine bağladıkları çoğunlukla ipek veya farklı kumaşlardan dokunmuş peştemal. Koçu, *a.g.e.*, s. 124-126; Mine Esiner Özen, "Türkçe'de Kumaş Adları", *Tarih Dergisi*, sayı 33 (1982), s. 314.

76 Koçu, *a.g.e.*, s. 155.

77 İnalçık, *Tekstil Tarihi*, s. 65; Özen, *a.g.m.*, s. 320, 339; Mehmet Genç, "18. Yüzyılda Osmanlı Sanayii", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000, s. 237-238.

78 Belgede söz konusu Yanbolu kebesinin değerinin yazılı olduğu bölümün sol kısmı tahrif olduğu için sadece 65 rakamı okunuyor. Ancak biz muhalledâtta bir diğere yeni Yanbolu kebesinin fiyatından hareket ederek tüm rakamları toplayıp genel yekûnun sağlamasını yaptığımızda kebenin 765 akçe olduğunu tespit ettik. BOA, İE.MHF, 1/8.

bölgede sonraki yüzyıllarda da gayet rağbet gördüğü anlaşılan⁷⁹ Yanbolu kebelerini satmak maksadıyla Kefe’ye getirmiş olması daha mantıklıdır.

Osmanlı toplumunda kebe gibi çok yaygın kullanıma sahip bir başka tekstil ürünü de velense (*velence*) idi⁸⁰. Velenseler başta yer döşemesi, battaniye, çarşaf, sofra bezi, döşek ve minder yüzü (kılıf) olmak üzere ev mefruşatında, kabalari ise binek örtüsü olarak gündelik yaşamda çok geniş alanlı bir kullanıma sahipti. Mehmed’de 381 akçe fiyat biçilmiş bir köhne velenseyle, 500 akçe değerinde beyaz renkli bir yeni velense vardı. Velenseleri kendi kullanımı için bulundurabileceği gibi, ticarî maksatla da elde tutuyor olabilirdi. Bunlar haricinde muhaleffâtta 600 akçe değerinde bir adet mahbes yorgan da mevcuttu. Alaca dokumadan mamul köhne minderi oturma ve yatak maksatlı; hasır, sumak⁸¹ ve koyun postunu ise ikamet ettiği meskenin zeminine sermek amacıyla bulundurduğu düşünülebilir⁸².

Yeniçeri Mehmed’in muhaleffâtından kendisine ait bir binek hayvanı olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak sahip olduğu ürünler arasında yer alan 1.100 akçe değerindeki Tatarî eyer ile 30 akçe değerindeki kandarma [kantarma]⁸³ Mehmed’in bir binek kullandığına işaret eder. Ulaşım ve nakliye ihtiyacını gidermek maksadıyla o dönem çok yaygın bir usul olan hayvan kiralama yöntemini tercih etmesi mümkündür.

Muhaleffâtaki kesici aletler sınıfında değerlendireceğimiz 4.000 akçe tutarındaki altın yaldızlı bıçak, kaplama malzemesi ve fiyatıyla dikkati celbetmektedir. Bu gibi kıymetli madenlerle bezenmiş silah ve benzeri gereçler de ekonomik kudretin, buna paralel olarak sosyal mevkiin nişanesi olan aksesuar nev’inden eşyalardı. Söz konusu eşyalar başta çarşı ve pazar olmak üzere insanların yoğun olduğu sosyal ortamlara girilirken bilhassa teşhir için herkesin göreceği vaziyette elbiselerin bir yerine –genelde beldeki ipekli kuşaklara– iliştilirdi. Mehmed de toplumda mevki sahibi olma gayretinde biri olarak aksesuar niyetine altın yaldızlı bir bıçak edinmiş ya da bunu satmak maksadıyla Kefe’ye getirmiş olabilirdi. Diğer dört çift bıçağa toplam 150 akçe değer biçilmişti. Bunlar yemek yapmak başta olmak üzere diğer gündelik işlerde kullanılan kesici aletlerdi. Bıçaklar dışında mevcut iki nacağı

79 İnalçık, *Customs Register of Caffa*, s. 126.

80 Osmanlıca metinlerde genellikle *velence/velense/valanse/valensa* olarak geçen, yüzü uzun tüylü, kalın ve ağır bir battaniye türünü betimlemek için kullanılan tâbirdir. Tietze, *a.g.e.*, VIII, s. 418. Şemseddin Sami ise söz konusu tekstil ürünü için “*Rumili lisanlarında müşterek olup (aslı Ulahca olsa gerektir) Rumilinde yapılan kalın bir nevi fanila ki inceleri örtü ve yatak çarşafı ve kabalari at örtüsü gibi kullanılır*” ifadesini kullanmıştır. Şemseddin Sâmî, *Kamus-ı Türkî*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989, s. 1498. Halil İnalçık velenseyi döşeme eşyası, halı, kâlice, kilim, seccade, kapı perdesi ve yaygı gibi ürünlerin bulunduğu yer döşemesi kategorisinde değerlendirmektedir. İnalçık, *Tekstil Tarihi*, s. 53-59, 61-62.

81 Çözgü iplerinin üzerine renkli desen iplerinin çeşitli şekillerde sarılması tekniğiyle dokunan kilim türü düz dokuma yaygılara verilen ad. Nebi Bozkurt, “Kilim”, *DİA*, XXVI, s. 5.

82 Zemin örtüsü olarak kullanılan eşyalar ve değerleri şu şekildedir: 1 adet hasır (40 akçe), 1 adet sumak (5 akçe), 1 adet post-ı ganem (20 akçe).

83 Atları, özellikle kontrol edilmesi zor hırçın olanları kontrol altına alabilmek maksadıyla dillerini bastırarak biçimde yapılmış demir araç. Gem ve dizgin ile de aynı manada kullanılır. Tietze, *a.g.e.*, IV, s. 107.

yakacak odun kesmek ve tahta kırmak vb. işler için; küçük makası da kumaş, kâğıt, tırnak kesme, bıyık düzeltme vb. şeyler için bulundurduğu düşünülebilir.

Muhallefâta kaydedilen muhafaza ve taşıma amaçlı eşyalardan bir adet siyah Trabzon işi sandık, bir adet küçük beyaz sandık ve bir adet sarı renkte cilalı deri kaplı küçük câmedân (gardırop/sandık) değerli eşyaları; bir alaca torba, bir bez torba, bir heybe⁸⁴ ve bir eski harar ise daha az kıymete sahip eşyaları muhafaza etmek ve taşımak için kullanılmış olmalıdır.

Mehmed'in gündelik eşyaları arasında 93 akçe değerinde meşin (tabaklanmış koyun derisi) parçası ve 18 akçe tutarında alaca dokuma destmâl içinde muhafaza edilen bir miktar pamuk⁸⁵ ve her birine 3'er akçe değer biçilen bir süpürge ve ayrıca cârûb adı verilen bir çeşit süpürge yer almaktaydı. Süpürgeleri bulunduğu mekânın temizliği için kullandığı aşikâr, ancak meşin parçası ve pamuğu ne amaçla yanında bulundurduğunu bilemiyoruz. Meşinden çok güzel para keseleri, yağmurluklar, kitap ciltleri, mestler, deri kuşaklar, mobilya aksesuarları vb. ürünler yapılabildi. Bir vukiyyelik pamuk medikal, kişisel bakım vb. amaçlarla bulundurulabileceği gibi minder, yastık ve döşek dolgusu olarak da kullanılabilirdi.

Yukarıda başlıklar altında gösterilen gündelik eşyalar, gıda maddeleri ve çeşitli malzemeler dışında Yeniçeri Mehmed'in bazı şahıslardan alacağı da bulunmaktaydı. Mumcu Ali adlı bir şahısta 3.000 Osmanlı akçesi, Balıkpazarı Kapısı'nda bir kâfirde ise 18 sikke-i hasene alacağı vardı. Cenazesinin teçhiz ve tekfini, dellâliye, resm-i kısmet (ölenin terakesini tespit edip vârislere paylaştıran yargı merciine ödenen vergi) gibi giderler düşüldükten sonra Mehmed'den geriye 52.415 Kefevî akçelik nakdî değer taşıyan eşya ve mal kaldı. Mehmed bu kadar birikimi nasıl yapmıştı? Yaşadığı dönemde geçim koşulları nasıldı? Bu sorulara onun yaşadığı dönemdeki bir geçim standardı ölçeceği ile cevap verilebilir.

Böyle bir geçim standardı ölçeceği hazırlarken öncelikle 1572 yılında vefat etmiş Yeniçeri Mehmed'in yevmiyesi için daha önce 4,67 akçelik bir meblağın öngörüldüğü hatırd tutulmalıdır. Yeniçeri Mehmed'in kendisiyle aynı zaman diliminde yaşamış vasıfsız bir işçiyle, vasıflı bir işçi ve bir müderrisin günlük gelirlerinin ne kadarını sarf ederek karınlarını doyurabildikleri hesaplanmaya çalışılmıştır. Şahısların gelir karşılaştırılmasının yapılabilmesi adına günümüzde halen maişet ve geçim meşgalesini ifade etmekte kullanılan “*ekmek parası kazanmak*” ve “*çorbayı kaynatmak*” deyimini üzerinden hareket edilmiştir. Modern dönem öncesinde insanların yeme alışkanlıklarını belirleyen motivasyonun beslenmeden ziyade doyma ya da damak tadı olduğu göz önünde bulundurularak bir tencere çorbayı 1 kişinin altı öğünde 4 somun ekmekle birlikte tüketeceği düşünülmelidir. Bu verilerden sonra çorba

84 Heybe özellikle devrin kuşkusuz en önemli taşıtları olan atların vazgeçilmez aksesuarlarından biriydi.

85 1600 yılı öncesinde pamukçular pamuğun kantarını 800 akçeye alıyordu. Bu durumda Mehmed'in elinde 1,27 kg yani yaklaşık 1 vukiyye pamuk olduğu düşünülebilir. Kütükoğlu, a.g.m., s. 43.

maliyetleri üzerinden bir karşılaştırma yapılabilir. Mehmed'in muhallefâtı 1572 yılı Kasım ayında düzenlendiğine göre yapmak istediğimiz geçim endeksi karşılaştırması da bu yıla ait olacaktır. Ancak elimizde karşılaştırma ölçeğinde kullanabileceğimiz vasıfsız ve vasıflı işçi yevmiyesiyle ilgili 1572 yılına ait bir veri bulunmadığından 1573 yılının verileri esas alınmıştır. Buna göre 1573 yılında İstanbul'da vasıfsız işçi 5,8 akçe, vasıflı işçi 9,4 akçe⁸⁶ ve müderris 25 akçe yevmiye⁸⁷ almaktadır.

Bu maksatla ölçeğimizde devrin hemen hemen her sofrasında yer alabilecek iştah açıcı ve doyurucu çorbalarından ikisinin tarifine yer vereceğiz. Osmanlı döneminde kaleme alınan yemek kitaplarından seçtiğimiz tariflerde çorbalar için gereken malzemelerin miktarı eski ölçü birimleri üzerinden verilmiş olup, bu miktarlar tarafımızdan günümüzde kullanılan birimlere çevrilmiştir.

Çorba Aşısı: Bu çorba için gerekli malzemeler: 350 gr kuzu eti, 100 gr iç yağı, 100 gr haşlanmış nohut, yarım su bardağı (75 gr) pirinç, bir tutam tarçın, bir tutam kuru dereotu, bir tutam kişniş, bir tutam zencefil, bir tutam biber, bir tutam kimyon⁸⁸. Çorba aşının maliyeti toplam 7,1 akçedir. Lâkin çorbanın fiyatına çorbayla tüketilecek ekmeğin maliyetinin de hesaplanıp ilave edilmesi gerekmektedir. 1600 yılı öncesinde ekmeğin fiyatı 115 dirhem

86 Pamuk, *Fiyatlar ve Ücretler*, s. 69.

87 Gelibolulu Mustafa Âli, *Kühü'l-Ahbâr*, haz. Ali Çavuşoğlu, TTK Yay., Ankara 2019, s. 216.

88 Muhammed bin Mahmüd Şirvanî, *15. Yüzyıl Osmanlı Mufağı*, haz. Mustafa Argunşah-Müjgan Çakır, Gökkuşbu Yay., İstanbul 2005, s. 71, 165. Koyun etinin 1600 yılı öncesinde bir vukiyyesi 10 akçedir. Ancak 1592 yılına ait bir kayda göre kuzu etinin ücretinin koyun etine göre 1/3 oranında daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Mustafa Altıntaş, *Osmanlı İstanbul'unda Ta'âm Bîşirüb Satanlar; Aşçılar; Başçılar; Büryancılar; Börekçiler; Tatlıcılar; (1500-1800)*, Kitap Yay., İstanbul 2020, s. 58. Buna göre 1 vukiyye koyun eti 10 akçe ise kuzu etinin 13,3 akçe olması gerekir. Bu durumda 350 gr kuzu etinin fiyatı 3,631 akçe olur. Narh defterinde 1 vukiyye kuzu kuyruğunun 18 akçe olduğu ifade ediliyor. Kütükoğlu, a.g.m., s. 23. Bu halde meblağ üzerinden yapılacak bir hesaba göre; 100 gr kuyruk yağının bedeli 1,4 akçe olmaktadır. Çorbada kullanılan nohudun ücretinin tespiti için Kırım kilesi üzerinden bir hesaplama yapılmıştır. Yücel Öztürk'ün tespitine göre on altıncı yüzyılda buğday esas alınarak 1 Kefe kilesi 2 İstanbul kilesine kabul etmektedir. Bu da 40 İstanbul okkasına yani 51,312 kg denk düşer. Y. Öztürk, a.g.e., s. 323-324. Kefe'de nohudun fiyatını bilemediğimiz için İstanbul fiyatları üzerinden hesaplama yaptık. Bu durumda İstanbul'da 1 kile nohut narh defterine göre 60 akçe olarak fiyatlandırıldığından 2,30 akçe bir kilogram fiyatı olur. Kütükoğlu, a.g.m., s. 24. Buna göre 100 gr nohudun ücreti olarak 0,230 akçe tespit edilmiş olur. Pirincin bir kilesi 1600 yılı öncesinde 56 akçedir. Kütükoğlu, a.g.m., gös. yer. Pirinçte bir kile 10 vukiyye=12,82 kg olarak hesaplanmıştır. İnalçık, *Customs Register of Caffa*, s. 177. Bu hesap üzerinden 75 gr pirincin fiyatı 0,327 akçe olur. Zencefilin 5 dirhemine 1 akçe ücret tayin edildiğinden 1/3 dirhem=1,1 gr zencefil 0,066 akçe olarak fiyatlandırılmıştır. Kütükoğlu, a.g.m., s. 29. Narh defterinde kimyonun 1 vukiyyesi 11-13 akçeydi. Kütükoğlu, a.g.m., s. 27. 13 akçeden hesaplırsak 1 dirhem kimyon 0,032 akçe eder. Çorbaya katılacak kimyon 1/3 dirhem=1,1 gr ise 0,010 akçe maliyeti olur. Narh defterinde kuru dereotu ve kişnişe dair bilgi bulunmadığından bu iki madde için narh defterinde 1 dirhem karabiberin fiyatı olan 1 akçelik ücret esas alınmıştır. Kütükoğlu, a.g.m., s. 29. Yemek için kara biber, kuru dereotu ve kişnişin her birinden 1/3 dirhem kullanılacağından her biri 0,333'er akçeden toplam 1 akçelik bir maliyet ortaya çıkmaktadır. Narh defterinde 1 dirhem tarçın için 1 akçe ücret tespit edilmiştir. Tarçın için 1/3 dirhem 0,333 akçe öngörülmüştür. Kütükoğlu, a.g.m., gös. yer. Tuzun 1600 yılı öncesinde 1 kilesi 34 akçe, vukiyyesi 1,7 akçedir. Kütükoğlu, a.g.m., s. 26. Buna göre çorba için yaklaşık 2 miskal yani 9,6 gr tuz kullanılacağı düşüncesinden hareketle 0,127 akçelik bir tuz ücreti olacağı anlaşılmaktadır.

ekmek için 1 akçedir⁸⁹. Ancak 1 dirhem 3,207 gr olduğu düşünülürse kabaca bir hesaplamayla bir ekmeğin 346 gr geleceği anlaşılır. Bir günde 346 gr'lık ekmekten 2 adet tüketilmesi durumunda 2 gün zarfında 1.384 gr'lık bir ekmeğin tüketileceği anlaşılmaktadır. Bu durumda 7,1 akçelik çorba maliyetine 4 akçelik ekmek ücreti de eklenirse 11,1 akçelik bir maliyet çıkar. Yapılan çorba ile bir kişinin altı öğün yani iki gün doyması mümkündür. Ortaya çıkan maliyet ikiye bölünürse bir insanın üç öğün yani bir gün boyunca karnını çorba aşısı ve ekmekle doyurabilmesi için gerekli olan meblağın **5,5 akçe** olduğu tespit edilmiş olur.

Tarhana Çorbası: Bu çorba için gerekli malzemeler: 350 gr süzme yoğurt, 50 gr sadeyağ, 1 adet francala ekmeği/bayat ekmek, 3 su bardağı et suyu, tuz⁹⁰. Bu malzemelerin fiyatları üzerinden bir değerlendirme yapıldığında⁹¹ toplamda 5 akçelik maliyetle tarhana çorbasının pişirilebileceği görülür. İlaveten iki günlük ekmek ücreti olan 4 akçe eklendiğinde bir insanın altı öğün doyması için 9 akçelik bir ücret ödemesi gerekir. Bu meblağ ikiye bölündüğünde üç öğünlük yani bir günlük çorba ve ekmek ücreti tespit edilmiş olur ki bu da **4,5 akçe**ye tekabül eder.

Bir insanın çorba-ekmek üzerinden üç öğün/bir gün doyması için ne kadarlık bir meblağa gereksinim duyduğu hesaplandıktan sonra, bu rakamların karşılaştırılacağı yevmiyeleri hesaplamak yerinde olacaktır. (Bkz. Tablolar)

Vasıfsız İşçi	Vasıflı İşçi	Müderris	Yeniçeri
yevmiye (5,8 akçe)	yevmiye (9,4 akçe)	yevmiye (25 akçe)	yevmiye (4,67 akçe)
1 yevmiye	1/2 yevmiye	1/5 yevmiye	1 küsur yevmiye

Vasıfsız İşçi	Vasıflı İşçi	Müderris	Yeniçeri
yevmiye (5,8 akçe)	yevmiye (9,4 akçe)	yevmiye (25 akçe)	yevmiye (4,67 akçe)
3/4 yevmiye	1/2 yevmiye	1/5 yevmiye	1 yevmiye

89 Kütükoğlu, a.g.m., s. 22.

90 Mehmed Kâmil, *Melceü'l-Tabbâhin/Aşçıların Sığınağı*, haz. Günay Kut-Turgut Kut, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul 2015, s. 62.

91 Narh defterine göre torba yoğurdunun (süzme) vukiyyesi 1600 yılı öncesinde 8 akçedir. Kütükoğlu, a.g.m., s. 27. Buna göre 350 gr süzme yoğurdun ücreti 2,184 akçedir. 1571 yılında 1 vukiyye sadeyağ için 9 akçe fiyat biçilmiştir. Pamuk, *Fiyatlar ve Ücretler*, s. 107. Bu durumda 50 gr sadeyağ 0,351 akçedir. 1600 yılı öncesinde 115 dirhem gelen bir ekmeğin fiyatı 1 akçedir. Kütükoğlu, a.g.m., s. 22. Et suyu için müstakil bir fiyatlandırma olmamakla birlikte 1 kg et fiyatının 1/10'i oranında bir fiyat ön görülmüştür. 1600 yılı öncesinde 1 vukiyye koyun eti 10 akçe ise kuzu etinin 13,3 akçe olması gerektiği hesabı üzerinden 1,33 akçe et suyu ücreti olduğu kabul edilebilir. 1600 öncesinde 1 kile tuz 34 akçedir. Kütükoğlu, a.g.m., s. 26. Buna göre çorba için yaklaşık 2 miskal yani 9,6 gr tuz kullanılacağı düşüncesinden hareketle 0,127 akçelik bir tuz ücreti olacağı anlaşılmaktadır.

Tablolara bakıldığında 1573 yılında İstanbul’da günde 25 akçe ücret alan bir müderrisin yine İstanbul’daki 5,8 akçe yevmiyeli vasıfsız bir işçiden dört, 9,4 akçe yevmiyeli vasıflı işçiden yaklaşık üç ve devrin en seçkin askerî birliğine mensup Kefe’de görevli 4,67 akçe yevmiye alan bir yeniçeriden yaklaşık beş buçuk kat fazla kazandığı; günlük 9,4 akçe ücret alan vasıflı bir işçinin ise 5,8 akçe yevmiyeli vasıfsız işçiden iki kata yakın, Kefe’deki bir yeniçeriden tam iki kat fazla kazandığı görülür. Tüm bu veriler ışığında Kefe’de görev yapan bir yeniçeri devletin kendisine ödediği yevmiye ile karnını güç bela doyurabilmekte, hatta tarhana çorbasına nispetle biraz daha mükellef sayılabilecek çorba aşına bir günlük yevmiyesi kifayet etmemektedir. Yevmiye-çorba maliyetleri üzerinden yapılan değerlendirmenin de gösterdiği üzere taşranın belli bölgelerinde görev yapan yeniçerilerin yaşam koşullarının payitahtın en alt gelir grubunda yer alan vasıfsız işçilerinkinden bile daha düşük olduğu görülür. Yani bir anlamda gelir standardı bakımından herhangi bir vasıf/ustalık gerektirmeyen bir iş üzerinden geçimini temin eden vasıfsız bir işçi ile mesai kavramına bağlı olmaksızın çalışmak zorunda olan, bu uğurda ailesinden, toplumsal bağlarından ve dininden vazgeçmek durumunda kalmış rütbesiz bir yeniçeri birbirine yakın ücretler almaktadır. Geline bu noktada yeniçerilerin asıl meslekleri olan askerlik dışında farklı iş kollarında faaliyet göstermelerinin keyfiyetten kaynaklı bir tercih değil, zaruretten kaynaklı bir teveccüh olduğu düşünülebilir.

Sonuç

Abdullah oğlu Mehmed, Kapıkulu Ocağı olarak adlandırılan müessesenin Yeniçeri Ocağı’na mensup bir askerdi. Yeniçeri Ocağı’nın kuruluşundan (1360’lar) kaldırılışına (1826) kadar geçen yaklaşık 460 yıllık zaman diliminde Dünya’dan Abdullah oğlu Mehmed gibi yüz binlerce yeniçeri geldi geçti. Dört asrı aşan sürenin sonunda Ocak mensuplarından geriye; “külhanda köz bırakmamak”, “turnayı gözünden vurmak”, “esâmesi okunmamak”, “balta asmak”, “kazan devirmek” gibi günümüzde bilinçli veya çoğunlukla bilinçsiz son derece yaygın olarak kullanılan deyimler kaldı.

Yeniçeri Mehmed’in muhalledâtındaki gıda ve temizlik maddelerinin, tekstil ürünleriyle diğer eşyaların dikkatli bir incelemesi yapıldığında kendisinin değerli tekstil-giyim ürünleri, temel gıda maddeleri ve sabun ticaretiyle uğraştığı herhâlde anlaşılır. Ticarete atılmasının devrin koşullarından kaynaklandığı muhtemel görünüyor. Zira Yeniçeri Abdullah oğlu Mehmed’in yaşadığı dönemde akçe ciddi bir değer kaybına uğramıştı. Özellikle Kefevî akçe, on altıncı yüzyılın başlarında 1/2 Osmanî akçe değerindeyken, yüzyılın sonlarına doğru bu oran 1/48’e kadar gerilemişti. Kendisinin ve çağdaşı farklı meslek mensubu insanların gelir düzeyini öğrenmek amacıyla tertip ettiğimiz ölçekte de görüldüğü üzere zamanında pişirilen çorbalar iştah açıcı ve lezzetli olsa da devletin maaş ödeme politikası nedeniyle hayat şartları bir o kadar tatsızdı. Böyle bir durumda alternatif kazanç yolları aramak bir tercih değil, zaruret haline gelmekteydi. Ancak bunun yanında Kefe bazı imkânlara da sahipti. Şayet Yeniçeri Abdullah oğlu Mehmed askerlik vazifesi gereği Kefe’de bulunuyorsa

ticaret hayatına atılmak için tam da olması gerektiği adresteydi. Öncelikle Kefe doğu-batı ve kuzey-güney hattında çok önemli ticarî yol ağının merkezinde bulunan bir liman kentiydi. İmparatorluğun dört gümrük bölgesinden birisi burada bulunmaktaydı. Kuzeyin değerli ürünlerinin güneye, güneyin değerli ürünlerinin kuzeye taşınmasında önemli bir antrepo vazifesi görüyordu. Hassa tacirleriyle piyasa tüccarı arasındaki rekabetten dolayı karaborsacılığın yoğun oluşu ticarî emtianın ederinden çok daha fazla fiyatlara satılmasına imkân tanıyordu. Sayılan özelliklerinden ötürü kent sakinlerinin önemli bir kesiminin ekonomik refah düzeyi yüksekti. Arz-talep dengesinin ahengi, yüksek rakamlardan ürün satışı tacirler için burayı bir câzibe merkezi hâline getirmişti. Hâl böyle olunca kârlı ticaretin kapıları Mehmed ve onun gibi tüccarlara sonuna kadar açılmıştı. Hatta öyle ki Mehmed bu iş için bir para sayma tahtası dahi edinmişti. Mehmed için başlangıçta karnını daha rahat doyurmak maksadıyla girilen bu ticarî faaliyet zamanla bir alışkanlığa, bereketli ve tatlı kazanç elde etmenin bir yolu hâline dönüşmüş olmalıydı.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Cevdet Tasnifi-Askerî (C.AS)

İbnülemin Tasnifi-Muhallefât (İE.MHF)

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arşivi

Ârifi, *Süleymanâme*, TSMK, Ms Hazine, 1517.

Kaynak Eserler

Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, I, Tarih Vakfı Yurt Yay-Yapı Kredi Yay., İstanbul 1999.

Akgündüz, Ahmed, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, I Ahmed Devri Kanunnâmeleri*, IX, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1996.

Angiolello, Giovan Maria, *Fatih Sultan Mehmed*, çev. Pınar Gökpar, Profil Yay., İstanbul 2011.

Âşıkpaşazâde, *Âşıkpaşazâde Tarihi [Osmanlı Tarihi (1285-1502)]*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2013.

- Busbecq, Ogier Ghislain de, *Türk Mektupları*, çev. Derin Türkömer, Doğan Kitap, İstanbul 2005.
- Dernschwam, Hans, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, çev. Yaşar Önen, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1988.
- Enverî, *Kıyâfetnâme, [Metin-İnceleme-Tıpkı Basım]*, haz. Bilal Elbir, Doğu Küttüphanesi Yay., İstanbul 2018.
- Enverî, *Kıyâfetname Nümüne-i Enverî, (İnceleme, Metin, Dizin, Tıpkıbasım)*, haz. Bekir Direkci-Hidayet Duyar, Palet Yay., Konya 2017.
- Evlıyâ Çelebi b. Derviş Muhammed Zillî, *Evlıyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 1. Kitap, haz. Robert Dankoff-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2006.
- Gelibolulu Mustafa Âlî, *Mevâ'idü'n-Nefâis Fi-Kavâ'id-i'l-Mecâlis*, haz. Mehmet Şeker, TTK Yay., Ankara 1997.
- _____, *Künhü'l-Ahbâr*, haz. Ali Çavuşoğlu, TTK Yay., Ankara 2019.
- Gerlach, Stephan, *Türkiye Günlüğü 1577-1578, 2. Cilt*, ed. Kemal Beydilli, çev. Türkis Noyan, Kitap Yay., İstanbul 2007.
- Gyllius, Petrus *İstanbul Boğazı*, çev. Erendiz Özbayoğlu, Eren Yay., İstanbul 2000.
- Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhîsü'l-Beyân Fi-Kavânîn-i Âl-i Osman*, Haz. Sevim İlgürel, TTK Yay., Ankara 1998.
- “Hırzû'l-Mülûk”, *Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar*, haz.-çev. Yaşar Yücel, TTK Yay., Ankara 1988, s. 171-207.
- Hovhannesyan, Sarkis Sarraf, *Payitaht İstanbul'un Tarihçesi*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1997.
- Hüseyin Tuğı, *Musibetnâme*, çev. Şevkî Nezih Aykut, TTK Yay., Ankara 2010.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddin Ahmed b. Ali, *el-Metâlibü'l-Âliye bi-Zevâ'idü'l-Mesânidi Ş-Semâniye*, VII, thk. Hüseyin b. Yusuf b. Mustafa, *Dâru'l-âsime li'n-neşr ve't-tevzî'*, Riyad 1419/1998.
- İnciciyan, P. G., *18. Asırda İstanbul*, terc. Hrand D. Andreasyan, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., İstanbul 1976.
- İstanbul Kadı Sicilleri Galata Mahkemesi 20 Numaralı Sicil (H 1005-1007/M 1596-1599)*, XXXV, der. Fethi Gedikli-Mehmet Akman, İSAM Yay., İstanbul 2012.
- “Kitâbu Mesâlihi'l-Müslimîn ve Menâfi'i'l-Mü'minîn” *Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar*, haz.-çev. Yaşar Yücel, TTK Yay., Ankara 1988, s. 91-141.
- “Kitâb-ı Müstetâb”, *Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar*, haz.-çev. Yaşar Yücel, TTK Yay., Ankara 1988, s. 1-45.
- Kömürçiyân, Eremya Çelebi, *İstanbul Tarihi XVII. Asırda İstanbul*, haz. Kevork Pamukçiyân, Eren Yay., İstanbul 1988.
- Mehmed Kâmil, *Melceü't-Tabbâhîn/Aşçıların Sığnağı*, haz. Günay Kut-Turgut Kut, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul 2015.
- Menavino, Giovan Antonio, *Türklerin Adetleri Hayatı ve Âdetleri Üzerine Bir İnceleme*, çev. Harun Mutluay, Dergâh Yay., İstanbul 2011.
- Mevlânâ Mehmed Neşrî, *Cihânnümâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)]*, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yay., İstanbul 2008.
- Mihailoviç, Konstantin, *Bir Yeniçerinin Hatıraları*, çev. Nuri Fudayl Kıcıroğlu-Behiç Anıl Ekin, Historia Ayrıntı Yay., İstanbul 2013.

- Muhammed bin Mahmûd Şirvanî, *15. Yüzyıl Osmanlı Mutfağı*, haz. Mustafa Argunşah-Müjgan Çakır, Gökkubbe Yay., İstanbul 2005.
- Nesâî, Ebû Abdîrahmân Ahmed bin Şu‘ayb, *Sünen (el-Muctebâ)*, thk. Abdulfettâh Ebû Gudde, I-IX, Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, Halep 1406/1986.
- Nicolay, Nicolas de, *Muhteşem Süleyman'ın İmparatorluğunda*, edit. Marie-Christine Gomez-Géraud, Stefanos Yerasimos, çev. Şirin Tekeli-Menekşe Tokyay, Kitap Yay., İstanbul 2014.
- Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi-1288-1502]*, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yay., İstanbul 2008.
- Reinhold Lubenau *Seyahatnamesi; Osmanlı Ülkesinde 1587-1589, 1. Cilt*, çev. Türkis Noyan, Kitap Yay., İstanbul 2012.
- Sahhâflar Şeyhi-zâde Seyyid Mehmed Es‘ad Efendi, *Üss-i Zafer*, haz. Mehmet Arslan, Kitabevi Yay., İstanbul 2005.
- Schweigge, Salomon, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, çev. Selma Türkis Noyan, Kitap Yay., İstanbul 2004.
- Seyyid Lokman Çelebi, *Kıyâfetü'l-İnsâniyye fî Şema‘ili'l-'Osmâniyye*, çev. Tevfik Temelkuran vd., Tarihi Araştırmalar Vakfı-İstanbul Araştırma Merkezi Ortak Yay., İstanbul 1998.
- Şemseddin Sâmi, *Kamus-ı Türkî*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.
- Tirmizî, Ebû ‘Îsâ Muhammed bin ‘Îsâ, *es-Sünen*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir vd., I-V, Mektebetü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1395/1975.

Araştırma ve İnceleme Eserler

- Ağır, Aygül, *İstanbul'un Eski Venedik Yerleşimi ve Dönüşümü*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., İstanbul 2013.
- Altıntaş, Mustafa, *Osmanlı İstanbul'unda Ta'âm Bişirüb Satanlar, Aşçılar, Başçılar, Büryancılar, Börekçiler, Tatlıcılar, (1500-1800)*, Kitap Yay., İstanbul 2020.
- Arabacı, Zeynep Dörtok, “Yaramaz, Haramzade ve Gammaz, Huzursuz Bir Ruh: Dokuz Canlı Deli Şaban'ın İntihar Teşebbüsü ve Düşündürdükleri”, *İmparatorluğun Öteki Yüzleri, Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar*, ed. Fırat Yaşa, Koç Üniv. Yay., İstanbul 2020, s. 69-92.
- Armitage, David-Jo Guldi, *Tarih Manifestosu*, çev. Serpil Çağlayan, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2016.
- Atasoy, Nurhan-Walter B. Denny-Louise W. Mackie-Hülya Tezcan, *İpek Osmanlı Dokuma Sanatı*, TEB Yay., 2001.
- Bayezit, Yasemin, “Esaretten Mülâzemetle Üsküplü Alaeddin”, *İmparatorluğun Öteki Yüzleri, Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar*, ed. Fırat Yaşa, Koç Üniv. Yay., İstanbul 2020, s. 185-202.
- Bozkurt, Fatih, *Tereke Defterleri ve Osmanlı Maddi Kültüründe Değişim (1785-1875 İstanbul Örneği)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya 2011.
- Bozkurt, Nebi, “Kilim”, *DİA*, XXVI, s. 3-5.
- Bulunur, K. İlker, “16. Yüzyılda Karadeniz'in Kuzeyinde Ölen Osmanlı Tüccarları ve Muhallefatları”, *History Studies International Journal of History Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı*, (2012), s. 9-20.

- Burke, Peter, *Fransız Tarih Devrimi, Annales Okulu*, çev. Umut Yener Kara-Turgay Sivrikaya, Isık Yay., İstanbul 2017.
- Çetin, Cemal, "Erkeklerin Fendi Mâryem'i Yendi: 18. Yüzyıl Konya'sında Fuhuş Cinayet ve Toplumsal Kontrol", *İmparatorluğun Öteki Yüzleri, Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar*, ed. Fırat Yaşa, Koç Üniv. Yay., İstanbul 2020, s. 107-126.
- Dingeç, Emine, "16. Yüzyılda Bor'da Gurbet Taifesinden Gülpaşa'nın Davası ve Düşündürdükleri" *İmparatorluğun Öteki Yüzleri, Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar*, ed. Fırat Yaşa, Koç Üniv. Yay., İstanbul 2020, s. 155-166.
- Dosse, François, *Ufalanmış Tarih*, çev. Işık Ergüden, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2008.
- Fick, Carolyn E., *Haiti Devrimi, Aşağıdan Bir Tarih*, çev. Galip Doğduaslan, Dipnot Yay., Ankara 2019.
- Genç, Mehmet, "18. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisi ve Savaş" *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Neşr., İstanbul 2000, s. 211-225.
- _____, "18. Yüzyılda Osmanlı Sanayii", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Neşr., İstanbul 2000, s. 226-254.
- Gölpınarlı, Abdulkaki, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul 1963.
- Guha, Ranajit, *Dünya Tarihinin Sınırında Tarih*, çev. Erkal Ünal, Metis Yay., İstanbul 2020.
- History From Below: A Tribute In Memory Of Donald Quataert*, ed. Selim Karahasanoğlu-Deniz Cenk Demir-Cem Tüzün, İstanbul Bilgi Üniv. Yay., İstanbul 2016.
- İnalcık, Halil, *Sources and Studies on the Ottoman Black Sea I, The Customs Register of Caffa, 1487-1490*, Cambridge, MA: Harvard University Press 1995.
- _____, *Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.
- Kafadar, Cemal, "Mütereddît Bir Mutasavvıf Üsküplü Asiye Hatun'un Rüya Defteri 1641-1643", *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken, Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, Metis Yay., İstanbul 2010, s. 123-191.
- _____, *Yeniçeri-Esnaf Relations: Solidarity and Conflict*, MA thesis, McGill University, 1980.
- _____, "Yeniçeri Nizamının Bozulması Üzerine", *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken, Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, Metis Yay., İstanbul 2010, s. 29-37.
- Koçu, Reşad Ekrem, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Doğan Kitap, İstanbul 2015.
- Kürkman, Garo, *Anadolu Ağrlık ve Ölçüleri*, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yay., İstanbul 2003.
- Kütükoğlu, Mübahat S., "1009 (1600) Tarihli Narh Defterine Göre İstanbul'da Çeşidli Eşya ve Hizmet Fiatları", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 9 (1978), s. 1-85.
- Levi, Giovanni, "Mikro Tarih Üstüne", *Tarih Yazıcılığında Yeni Bakış Açılıarı*, ed. Peter Burke, çev. Turgay Sivrikaya, Isık Yay., İstanbul 2020, s. 151-184.
- Meier, Christien, "Makro ve Mikro Tarih İlişkisi Üzerine Notlar", çev. Doğan Gün, *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, VII/18, Ankara (2012), s. 100-125.
- Özen, Mine Esiner, "Türkçe'de Kumaş Adları", *Tarih Dergisi*, sayı 33 (1982), s. 291-340.
- Öztürk, Said, "Osmanlı Devleti'nde Sabun Sanayii", *Türkler*, X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 781-790.

- Öztürk, Yücel, *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe 1475-1600*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, III, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1983.
- Pamuk, Şevket, *İstanbul ve Diğer Kentlerde 500 Yıllık Fiyatlar ve Ücretler 1469-1998*, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Kurumu Yay., Ankara 2000.
- _____, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 2003.
- Sahillioğlu, Halil, *Kuruluştan XVII. Asrın Sonlarına Kadar Osmanlı Para Tarihi Üzerinde Bir Deneme*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1958.
- Sharpe, Jim, "Aşağıdan Tarih", *Tarih Yazıcılığında Yeni Bakış Açılıarı*, ed. Peter Burke, çev. Turgay Sivrikaya, Isık Yay., İstanbul 2020, s. 47-72.
- Tezcan, Hülya, "Ferace", *DİA*, XII, s. 349-350.
- Tietze, Andreas, *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, I, II, IV, VIII, Türkiye Bilimler Akademisi Yay., Ankara 2016-2020.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları*, I, TTK Yay., Ankara 1984.
- Veinstein, Gilles, "Marchands ottomans en Pologne-Lituanie et en Moscovie sous le règne de Soliman le Magnifique", In: *Cahiers du monde russe: Russie, Empire russe, Union soviétique, États indépendants*, XXXV/4, Octobre-Décembre 1994, s. 713-738.
- _____, -Mihnea Berindei, "Règlements de Süleymân I^{er} concernant le livâ' de Kefe", In: *Cahiers du monde russe et soviétique*, XVI/1, Janvier-Mars 1975, s. 57-104.
- Yağcı, Zübeyde Güneş, "Biraz Merhamet Edin Efendim: Köle Selim'in Mağduriyeti", *İmparatorluğun Öteki Yüzleri, Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar*, ed. Fırat Yaşa, Koç Üniv. Yay., İstanbul 2020, s. 167-182.
- Yaşa, Fırat, "Şazlıktan Kadı Mahkemesine Bir Serencam: Köylülerin Divâne Hamza ile imtihanı", *İmparatorluğun Öteki Yüzleri, Toplumsal Hiyerarşi ve Düzen Karşısında Sıradan Hayatlar*, ed. Fırat Yaşa, Koç Üniv. Yay., İstanbul 2020, s. 93-106.
- Yılmaz, Gülay, *The Economic and Social Roles of Janissaries in a 17th Century Ottoman City: The Case of Istanbul*, Ph.D. Dissertation, McGill University 2011.
- Yi, Eunjeong, *17. Yüzyıl İstanbul'unda Lonca Dinamikleri*, çev. Barış Zeren, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2018.

EK: Yeniçeri Mehmed b. Abdullah'a Ait Muhallefât

Muhallefât-ı merhûm Mehmed bin Abdullah yeniçeriyân-ı dergâh-ı 'âlî el-müteveffâ fî mahmiyye-i Kefe fî hâne-i Haçaruz ez-zimmî

Tahrîren fî evâsıt-ı Receb sene 980 [10-21 Kasım 1572]

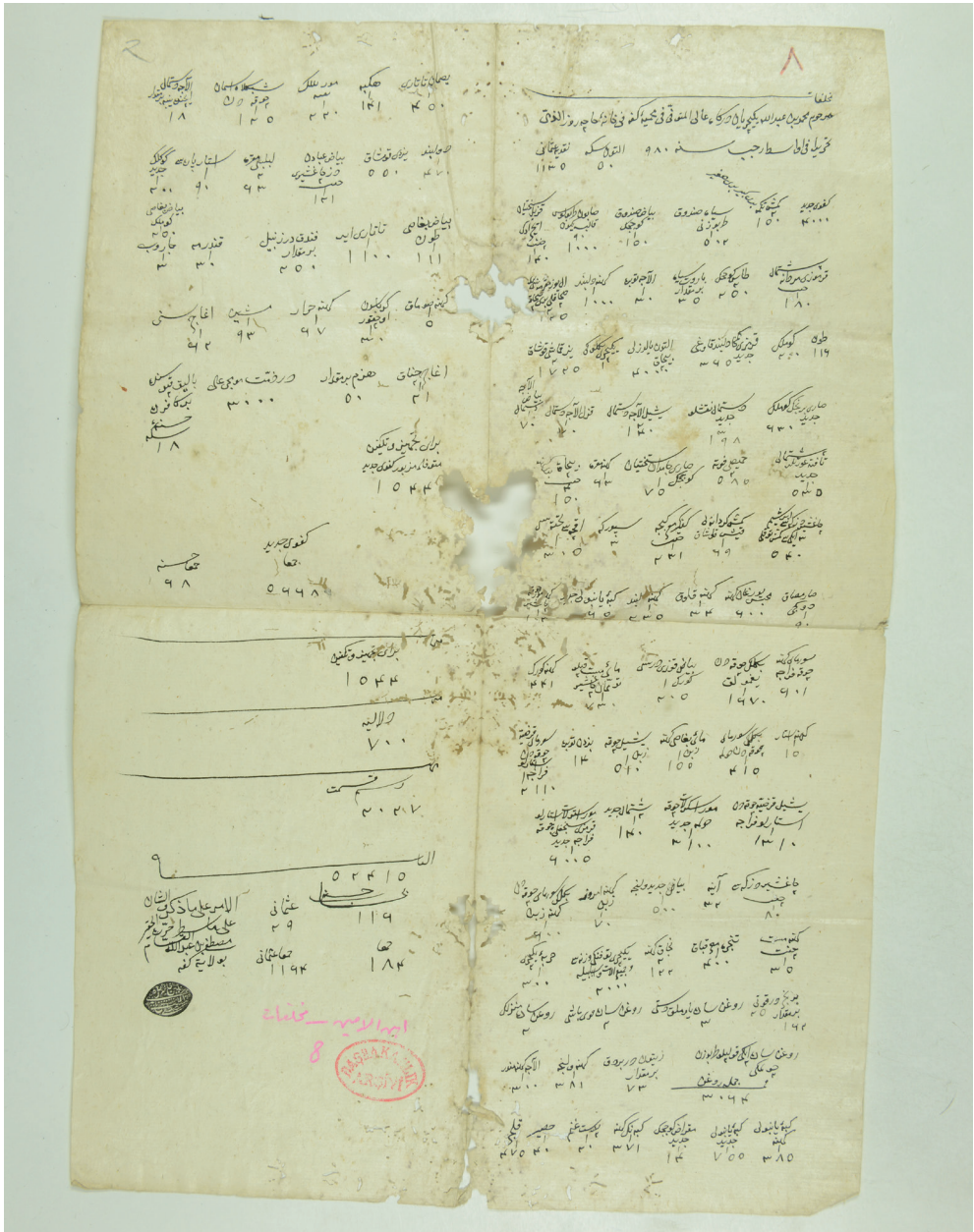
Altun sikke 50 [aded]	Nakdiyye-i Osmânî 1.135 [akçe]				
Kefe'vi-i Cedid 4.000 [akçe]	Gümüş düğme biri kebîr biri sagîr 2[aded] 150 [akçe]	Siyah sandûk-ı Trabzonî 1 [aded] 502 [akçe]	Beyaz sandûk-ı güccük 1[aded] 150 [akçe]	Sâbun-ı Trabulus kalıben yekûn 90 [aded] 1.000 [akçe]	Kızıl sahtiyân iç edik 1 çift 140 [akçe]
Peştemal kırmızı merdâne 1 çift 180 [akçe]	Tâs-ı güccük 2 [aded] 250 [akçe]	Bârût-ı siyâh bir mikdar 35 [akçe]	Alaca tobra 1 [aded] 30 [akçe]	Köhne dülbend 1 [aded] 1.000 [akçe]	El yüz makraması biri saçaklı biri saçaksız 2 [aded] 125 [akçe]
Don 116 [akçe]	Gömlek 200 [akçe]	Kırmızı kemhâ dülbend kavuğı cedid 365 [akçe]	Altun yaldızlı bıçak 4.000 [akçe]	Yeniçeri sökümlüğü 1 [aded]	Neyyir kumaş kuşak 2 [aded] 1.725 [akçe]
Sarı bürüncük gömlek cedid 630 [akçe]	Destmâl nakışlı cedid 3 [aded] 198 [akçe]	Yeşil alaca destmâl 2 [aded] 140 [akçe]	Kızıl alaca destmâl 1 [aded] 70 [akçe]	Beyaz alaca destmâl 1[aded] 70 [akçe]	
Tafta 'avretler peştemali cedid 1 [aded] 535 [akçe]	Humsî futa 2 [aded] 585 [akçe]	Sarı câmedân sahtiyân güccük 1 [aded] 75 [akçe]	Köhne makrama 1 [aded] 63 [akçe]	Bıçak biri köhne 4 çift 150 [akçe]	
Çakşır dizgesi ibrişim ikisi gümüş tavrkl 3 [aded] 540 [akçe]	Gümüş gerdâneli kayış kuşak 1 [aded] 69 [akçe]	Kefkîr ma'a kebbe 1 çift 231 [akçe]	Süpürge 3 [akçe]	Akçe say tahtası 1 [aded] 305 [akçe]	
Sarımsak döğücü 1 [aded] 50 [akçe]	Mahbes yorgan köhne 1 [aded] 600 [akçe]	Köhne kavuk 1 [aded] 34 [akçe]	Köhne dülbend 1 [aded] 235 [akçe]	Kebe-i Yanbolı cedid [7]65 [akçe]	Köhne mor çuka çakşır 1 [aded] 103 [akçe]
Surmalı köhne çuka ferâce 601 [akçe]	Beylik çukadan yağmurluk 1 [aded] 1.670 [akçe]	Beyaz kuzu derisi kürk 1 [aded] 205 [akçe]	Mâi mest kaplı tuman çakşır 1 [aded] 730 [akçe]	Köhne kürk 441 [akçe]	
Köhne astar 1 [aded] 15 [akçe]	Beylik surmalı çukadan dolama 1 [aded] 415 [akçe]	Mâi boğası köhne zıbın 1 [aded] 155 [akçe]	Yeşil çuka zıbın 1 [aded] 510 [akçe]	Bezden tobra 14 [akçe]	Surmalı karziyye çukadan astarlı ferâce 1 [aded] 2.110 [akçe]

Yeşil karziyye çukadan astarlu ferâce 1 [aded] 1.310 [akçe]	Mor ıskarlat çuka dolama cedid 1 [aded] 3.100 [akçe]	Peştemal cedid 1 [aded] 140 [akçe]	Mor ıskarlat astarlu kırmızı sancağlı çuka ferâce cedid 1 [aded] 6.005 [akçe]			
Çakşır dizgesi 1 çift 80 [akçe]	Ayna 32 [akçe]	Beyaz cedid velence 1 [aded] 500 [akçe]	Köhne İmroz zıbın 1 [aded] 70 [akçe]	Beylik surmalı çukadan köhne zıbın 1 [aded] 600 [akçe]		
Köhne mest 1 çift 35 [akçe]	Tencere ma' a kapak 1 [aded] 400 [akçe]	Nacak köhne 2 [aded] 122 [akçe]	Yeniçeri tüfengi veznesi ve cemi' âlât ve esbâbiyla 2000 [akçe]	Harbe-i yeniçeri 1 [aded] 300 [akçe]		
Pirinç der kutu bir mikdar 25 [kutu] 162 [akçe]	Revgan-ı sâde yarımlik desti 3 [aded]	Revgan-ı sâde müyi baş 2 [aded]	Revgan-ı sâde menzillik 2 [aded]			
Revgan-ı sâde iki kulplu Trabzon çölmeği	Zeytûn der bardak bir mikdar 73 [akçe]	Köhne velence 1 [aded] 381 [akçe]	Alaca köhne minder 1 [aded] 300 [akçe]			
Cümle revgan cem'an 3.064 [akçe]						
Kebe-i Yanbolı köhne 1 [aded] 385 [akçe]	Kebe-i Yanbolı cedid 1 [aded] 755 [akçe]	Mıkras güccük cedid 1 [aded] 14 [akçe]	Kebenek köhne 1 [aded] 371 [akçe]	Post-ı ganem 1 [aded] 20 [akçe]	Hasır 1 [aded] 40 [akçe]	Kılıç 1 [aded] 475 [akçe]
Yasman-ı Tatarı 1 [aded] 450 [akçe]	Heybe 1 [aded] 141 [akçe]	Mor tellik penbe 1 [aded] 220 [akçe]	Şeb-külâh asmâni çukadan 1 [aded] 125 [akçe]	Alaca destmal içinde penbe bir mikdar 18 [akçe]		
Dülbend 1 [aded] 470 [akçe]	Yezdi kuşak 550 [akçe]	Beyaz 'abadan diz çakşırı 1 çift 121 [akçe]	Leblebî makrama 2 [aded] 63 [akçe]	Astar pâresi 1 [aded] 90 [akçe]	Gömlek cedid 1 [aded] 200 [akçe]	
Beyaz boğası don 1 [aded] 111 [akçe]	Tatarı eyer 1 [aded] 1100 [akçe]	Fındık der zenbîl bir mikdar 250 [akçe]	Kandarma 1 [aded] 30 [akçe]	Cârûb 1 [aded] 3 [akçe]	Beyaz boğası gömlek 1 [aded] 250 [akçe]	
Köhne sumak 1 [aded] 5 [akçe]	Kirbâsdan uçkur 1 [aded] 30 [akçe]	Köhne harar 1 [aded] 97 [akçe]	Meşin 1 [aded] 93 [akçe]	Ağaç sini 1 [aded] 92 [akçe]		
Ağaç çanak 1 [aded] 21 [akçe]	Hezm bir mikdar 50 [akçe]	Der-zimmet-i Mumcu Ali 3000 [akçe]	Balık Kapusu'nda bir kâfirde sikke-i hasene 18 [aded]			

Berâ-yı techîz ve tekfîn-i müteveffâ-yı mezbûr 1.544 Kefevî-i cedîd				
Kefevî-i cedîd cem'an 5.668[6]	[sikke-i] hasene cem'an 68			
Minhâ berâ-yı techîz ü tekfîn 1.544 [Kefevî-i cedîd]				
Minhâ dellâliye 700 [Kefevî-i cedîd]				
Minhâ resm-i kısmet 2.027 [Kefevî-i cedîd]				
el-bakiyye 52.415 [Kefevî-i cedîd]				
be-hisâb-ı [sikke-i] hasene 116 [aded]	Osmânî 29 [akçe]			
Cem'an [sikke-i] hasene] 184 [aded]	Cem'an Osmânî 1.164 [akçe]			El-emru 'alâ mâ zükire ve's-şânu 'alâ mâ sutire. Harrarahu'l-hakîr Mustafa bin Abdullah el-kassâm bi-vilâyet-i Kefe



Resim 1: Devşirme eminini yeni devşirilen acemi oğlanlarına memleketlerinden payitahta gönderilecekleri sırada harcırah olarak verilen parayı akçe tahtasında sayarken resmeden minyatür. Ârifî, *Süleymanname*, TSMK, Ms Hazine, nr. 1517, vr. 31/b.



Resim 2: Yeniçeri Abdullah oğlu Mehmed'in muhallefâtı. BOA, İE. MHF., nr. 1/8.